solaris

SALVADOR Dali

ISBN 978-86-7560-066-4

JA SAM GENIJE

Tajni život Salvadora Dalija

Pretpostavljam da se moji čitaoci uopšte ne sećaju, ili se veoma maglovito sećaju, onog tako značajnog perioda svoje egzistencije koji prethodi dolasku na svet, a protiče u majčinoj utrobi. Međutim, ja se sećam, i to kao da je bilo danas. Zato hoću i da počnem ovu knjigu od pravog početka: dragocenim i jasnim sećanjem na moj život u majčinoj utrobi. To će bez sumnje biti prva sećanja ove vrste od početka istorije književnosti sveta.

Siguran sam da ću na ovaj način izazvati pojavu sličnih sećanja kod mojih čitalaca, ili da ću bar lokalizovati u njihovoj svesti čitav niz osećanja, i neizrecivih, neopisivih utisaka i slika stanja duše i tela, koje će oni uključiti u neku vrstu predosećanja onoga što se događalo dok su bili u majčinoj utrobi.

U stvari, ako biste me upitali šta sam osećao, odmah bih vam odgovorio: „Bilo je božanstveno, pravi raj." Ali, kako je izgledao taj raj? Dozvolite mi da počnem jednim kratkim, uopštenim opisom: raj majčine utrobe obojen je bojama paklenog ognja: crvenim, narandžastim, žutim i plavičastim. Taj raj je mek, nepomičan, topao, simetričan, dvostruk i lepljiv. Već tada, sve zadovoljstvo, sva magija sveta našla je svoje utočište u mojim očima.

Rođenje salvadora dalija

Neka zvone sva zvona! Neka seljak, zgrbljen nad svojim poljem, ispravi svoja pleća povijena kao maslina koju lomi severac i neka nasloni obraz na svoju žuljevitu ruku u plemenitom stavu razmišljanja...

Gledajte! Rodio se Salvador Dali. Vetar više ne duva i nebo je čisto. Sredozemno more je mirno i na njegovim glatkim ribljim leđima blistaju kao krljušti sedam sunčevih odblesaka. Oni su tačno prebrojani, i utoliko bolje, jer Salvadoru Daliju više i neće biti potrebno!

Sličnog jednog jutra Grci i Feničani iskrcali su se u zalivu Rozas i Ampurijas, da bi tamo pripremili ležaj civilizacije i čiste, teatralne prostirke mog rođenja, i nastanili su se u središtu ove Ampurdanske doline koja je najkonkretniji i najobjektivniji pejzaž na svetu.

U gradu Figueras, jedanaestog sata trinaestog dana meseca maja 1904. godine, pred gospodinom Miguelom Komasom Kvintanom, opštinskim sudijom, i njegovim sekretarom Franciskom Sala i Sabrijom, pojavio se don Salvador Dali i Kuzi, rođen u Kadakesu, provincija Gerona, oženjen, četrdeset i jednu godinu star, beležnik iz iste varoši, nastanjen u ulici Monturiol 20, i tražio da se u knjigu rođenih upiše rođenje jednog deteta. On je tada izjavio:

„Dete o kome je reč, rođeno je u ulici Monturiol 20, u osam časova i četrdeset pet minuta, jedanaestog dana meseca maja tekuće godine. Biće kršteno imenima Salvador, Felipe i Jasinto. On je zakoniti sin potpisnika i njegove žene done Felipe Dome Domeneč, stare trideset godina, iz Barselone, takođe sa stanom u ulici Monturiol 20."

Sa šest godina želeo sam da budem kuvar. Sa sedam, Napoleon. Od tada, moja ambicija je stalno rasla, kao i moje ludilo veličine. Sve mi je bilo dozvoljeno. Mokrio sam u krevet do svoje osme godine, iz čistog zadovoljstva. Bio sam gospodar u kući. Za mene ništa nije bilo dovoljno dobro. Otac i majka su me obožavali. Moj brat je umro u sedmoj godini od zapaljenja mozga, tri godine pre moga rođenja. Očajni, moj otac i majka našli su utehu tek kada sam se ja rodio. Ličio sam na brata kao što jedna kap vode liči na drugu: iste genijalne crte (od 1929. godine postalo mi je sasvim jasno da sam genijalan i moram priznati da svest o tome, koja je iz dana u dan bivala sve jača, nije nikada u meni rodila osećanja koja se obično nazivaju uzvišenima. Ipak moram priznati da svest o tome i danas izaziva u meni osećanje čija mi je postojanost izvanredno prijatna); isti izraz prerane inteligencije koja zabrinjava. Ipak razlikovali smo se po izvesnim psihološkim crtama. On je, recimo, imao pogled prevučen melanholijom, svojstven visokim inteligencijama. Ja sam, međutim, bio mnogo manje inteligentan, ali sam, za razliku, reagovao na sve. Kasnije sam se pretvorio u savršeni prototip „polimorfnog pervertiranog bića", fenomenalno zaostalog, koje je u sebi sačuvalo sva osećanja na erotogeni raj novorodenčeta. Voleo sam zadovoljstva sebično i bezgranično, i čim bi mi se neko i najmanje suprotstavio, postajao sam opasan. Jedne večeri, divljački sam čiodom ogrebao obraz svoje dadilje, koju sam inače obožavao, samo zbog toga što je radnja u kojoj mi je obično kupovala šećerleme bila zatvorena.

Roditelji su me krstili Salvador, kao što se zvao i moj brat. Kako samo ime kaže, bilo mi je dodeljeno, ništa manje, da spasem Slikarstvo iz ništavila moderne umetnosti, i to u jednoj katastrofalnoj eposi, u ovom mehaničkom i osrednjem svetu u kome imamo čast i nesreću da živimo. Ako se okrenem prema Prošlosti, ljudi kao što je bio Rafael izgledaju mi kao pravi bogovi. Ja sam, verovatno, jedini koji shvatam zašto se danas ne možemo, čak ni izdaleka, približiti savršenstvu rafaelovskih oblika. Moje sopstveno delo mi izgleda kao velika nesreća. Toliko sam želeo da živim u jednom vremenu u kome ne bih imao šta da spasavam! Ali, ako se okrenem prema Sadašnjici, i pored toga što ne potcenjujem specijalizovane inteligencije koje su daleko iznad moje, ipak ne bih želeo nizašta na svetu da svoju ličnost zamenim sa ličnošću nekog od mojih savremenika.

Jedno jedino biće dostiglo je jedan vid života čija se slika može uporediti sa smirenim savršenstvima renesanse. To biće je Gala, moja žena, koju sam nekim čudom imao sreću da izaberem.

Anegdotski autoritet

Ja, srećom, nisam od onih ljudi kojima, kada se nasmeju, može da se dogodi da pokažu, zakačene između dva zuba, ostatke onog groznog i ponižavajućeg povrća koje se zove spanać. Meni se to ne događa, i to ne zbog toga što brižljivije perem zube nego ostali, već pre zbog toga što nikada ne jedem spanać. U stvari, ja pripisujem, naročito spanaću, kao uostalom i svim ostalim vrstama hrane, bitne estetske i moralne vrednosti. Mojim obedima uvek prisustvuju stražari gađenja koji me bajonetima svoje stroge brižnosti primoravaju da pažljivo biram šta jedem.

U stvari, volim da jedem samo ono što je po obliku jasno i inteligenciji dostupno. Spanać mrzim zbog toga što je bezobličan kao sloboda. Nasuprot spanaću nalazi se oklop. Obožavam da jedem oklope, i to naročito sasvim male oklope, to jest sve vrste ljuskara. Oni su ostvarili onu divnu, esencijalno filozofsku ideju da kosti nose na površini, a da svoje tako nežno meso čuvaju u unutrašnjosti organizma kao neku vrstu dermo-skeleta. Stiteći ovom koštanom anatomijom svoje hranljive i meke delirijume, oni se spasavaju od svake spoljne profanacije, zatvoreni u svečarioj vazi koju će jedino ljuštenje učiniti dostupnom našim pobedonosnim, carskim nepcima.

Znam tačno, i divljački strasno, šta želim da jedem!

Utoliko me više čudi što svuda oko sebe vidim bezbožnike koji jedu bilo šta, kao da na taj način udovoljavaju samo jednoj običnoj potrebi!

Uvek sam sa izvanrednom tačnošću znao šta želim da postignem od svojih čula. To se ne odnosi na moja laka i krhka osećanja, nalik na mehure od sapunice, jer nisam nikada uspeo da predvidim histerični i neobični tok moga ponašanja. U stvari, krajnji rasplet mojih postupaka uvek mene prvoga začudi. Kao da se svaki put, među hiljadu šarenih mehurića mojih osećanja, nađe jedan koji se spase propasti i nekim čudom uspe da stigne do pune realnosti, pa se u tom trenutku pretvori u jedan od onih odlučujućih postupaka isto toliko opasnih koliko i eksplozija neke bombe. Ništa ne može bolje da objasni ovo, od anegdota koje slede. Ja ću vam ih ispričati bez hronološkog reda, nasumice zahvatajući u svoju prošlost. Potpuno autentične, sirovo ispričane, one su dermo-skeletski elementi mog lika, krečnjački materijal za moj autoritet. Trebalo je da ostanu neispričane, ali moja fiks-ideja je da u ovoj knjizi ogolim tajne i da ih ubijem sopstvenim rukama.

Imam pet godina. Proleće u jednom selu blizu Barselone. Setam poljem sa kovrdžavim plavim dečakom koji je mlađi od mene i koga sam tek upoznao. On vozi bicikl a ja hodam pored njega obgrlivši ga da bih mu pomogao. Prelazimo preko mosta u gradnji čija ograda još nije dovršena. Pošto sam se uverio da nas niko ne gleda, brutalnim pokretom gurauo sam dečaka sa mosta. Pao je na stene sa visine od četiri metra. Ja sam zatim otrčao kući da javim novost. Citavo popodne iznosili su lavore sa vodom obojenom krvlju iz sobe u kojoj je dečak ležao. Ostao je u krevetu više od nedelju dana. Stalna trka i opšta zbrka u kući rodila je u meni slatku iluziju. Sedim u malom salonu i jedem voće. Fotelja je ukrašena kukičanom čipkom. Ogromne trešnje od somota aplicirane su na čipku kojom su prekriveni naslon i ručice fotelje. Mali salon je odmah pored predsoblja i ja mogu da posmatram kretanje ukućana. Saloni su spušteni zbog vrućine i u salonu je sveže i mračno. Ne sećam se da sam toga dana ijednog trenutka imao osećanje krivice. Znam da sam te iste večeri, šetajući se kao i obično u sumrak, uživao u lepoti svake vlati trave.

Imam šest godina. Salon je pun gostiju. Svi govore o kometi koju ćemo noćas moći da vidimo ako nebo bude vedro. Neki tvrde da bi to mogao da bude i kraj sveta, ukoliko rep komete zakači Zemlju. Iako mi je bilo jasno da u tim razgovorima ima ponekad ironije, obuzeo me je strah i užasna drhtavica. Jedan službenik moga oca pojavio se na vratima i objavio da se sa terase najzad vidi kometa. Svi naši gosti se trčeći popeše uza stepenice, a ja ostadoh sam. Sedeo sam na zemlji upola paralizovan od straha. Najzad

mi se povrati hrabrost, pa i ja potrčah na terasu. Trčeći kroz hodnik video sam moju trogodišnju sestricu kako četvoronoške puzi po podu. Zaustavih se, malo oklevajući, a zatim je strahovito udarih nogom u glavu, pa nastavih da trčim, obuzet delirijumom radosti koju je u meni izazvao divljački postupak. Ali, moj otac, koji je bio iza mene, video je ovu scenu. Uhvatio me je i zatvorio u svoju kancelariju. Tamo sam ostao do večere.

Ova kazna, zbog koje nisam mogao da vidim kometu, za mene je jedna od najvećih neprijatnosti moga života. Plakao sam s takvim besom da sam izgubio glas. Moji roditelji su se najzad uplašili. Kasnije sam, na najmanju pretnju, koristio ovu strategiju, znajući da moj otac ne može da joj odoli. Jednoga dana, kada sam se davio ribljom kosti, video sam ga kako izlazi iz trpezarije jer više nije mogao da podnese kašalj i histerične grčeve koji su me obuzimali i koje sam još potencirao da bih što više privukao pažnju porodice.

Nekako u isto vreme, jedno popodne, lekar je došao u kuću da probuši uši mojoj sestri koju, od onda od kada sam je udario, još nežnije volim. Ova operacija mi je izgledala užasno divljačka i ja sam odlučio da je po svaku cenu sprečim. Cekao sam da lekar sedne, namesti naočare i pripremi se za posao. Onda, iznenada, uleteh u sobu sa pajalicom i počeh njom da ga udaram po licu. Nesrećnik zaplaka od bola, i naslonivši se na rame moga oca koji je došao da nas razdvoji, reče glasom isprekidanim jecajima: „Nikada ne bih verovao da može da mi učini ovo, meni koji sam ga toliko voleo!" Od tada sam obožavao da se razbolim samo zato da bih video kako se nada mnom naginje lice ovog starca koga sam uspeo da rasplačem.

Imam šesnaest godina i đak sam u Zavodu Braće Marista u Figuerasu. Iz razreda silazimo u dvorište za odmor veoma strmim kamenim stepenicama. Jedno veče, bez ikakvog razloga, poželeo sam da se bacim sa vrha stepenica. Ali, bojao sam se, oklevao, i morao sam da odložim za sutradan ovu žarku želju. Sledećeg dana više nisam mogao da odolim i u trenutku kada smo ja i moji drugovi počeli da silazimo niz stepenice napravio sam fantastičan skok u prazno, pao na donje stepenike, odskočio i otkotrljao se do dna. Sav sam bio izubijan, ali neka neobjašnjiva i veoma velika radost odbacila je bol u dubine moje svesti. Moji drugovi i Braća su bili prilično uzbuđeni. Opkolili su me, negovali, stavljali mi na glavu vlažne obloge. U to vreme bio sam strahovito stidljiv. Crveneo sam ni zbog čega. Bio sam usamljenik koji je provodio vreme krijući se. Ta gomila zabrinutih lica izazvala je u meni čudno osećanje. Četiri dana kasnije ponovio sam istu scenu, ali ovoga puta u trenutku kad brat nastojnik nije bio tu. Pre skoka oštro sam kriknuo i to je privuklo pažnju čitavog dvorišta na mene. Izubijan, ali presrećan, stalno sam to činio. Svaki put kada bih silazio niz stepenice, moji drugovi su gubili dah od straha. Uvek ću se sećati jedne oktobarske večeri. Kiša tek što je prestala da pada. Iz dvorišta se peo miris vlažne zemlje i ruža. Na nebu, razgorelom od zalaska sunca, videli su se veličanstveni oblaci koji su meni izledali kao leopardi, Napoleon ili jedrenjaci bez katarki. Moje lice je bilo obasjano odozgo hiljadama svetlosti apoteoze. Sišao sam stepenicama, stepenik po stepenik, u mrtvoj tišini, praćen opčinjenim očima mojih drugova koji su prekinuli svoje igre. Ne bih se tada menjao ni sa bogovima.

Imam dvadeset i dve godine i student sam Umetničke akademije u Madridu. Pred dodeljivanje nagrade za slikarstvo opkladio sam se da ću je ja dobiti, slikajući sliku za konkurs a da pri tom ne dodirnem četkicom platno. I zaista sam uspeo da naslikam ono što se tražilo bacajući sa razdaljine od jednog metra mrlje boje na platno i stvarajući tako izenađujuću poentilističku sliku. Crtež i boje su bili toliko tačni da sam odneo prvu nagradu. Sledeće godine trebalo je da polažem ispit iz istorije umetnosti. Izašao sam na ispit sa namerom da zablistam. I zaista sam se bio izvanredno pripremio. Popeo sam se na uzvišenje gde je zasedala komisija i izvukao sam pitanje. Imao sam mnogo sreće. Bilo je to baš ono pitanje koje sam želeo da razvijem. Ali obuzet iznenada nesavladivom lenjošću, i na ogromno zaprepašćenje prisutnih, izjavio sam ne oklevajući da sam inteligentniji od sve trojice profesora i da odbijam da me oni ispituju

pošto i suviše dobro poznajem postavljeno pitanje.

Još uvek sam na Umetničkoj akademiji u Madridu. Želja da stalno i sistematski činim suprotno od onoga što rade ostali gone me na ekstravagantnosti. To mi je u veoma kratkom roku osiguralo pravu popularnost u madridskim umetničkim krugovima. Jednoga dana, na času slikanja, zadali su nam da naslikamo, prema modelu, jednu gotsku statuicu Bogorodice.

Izlazeći, profesor nam je preporučio da naslikamo ono što svako od nas „vidi". Čim je on izišao, ja sam, obuzet strasnom željom za mistifikacijom, počeo da slikam terazije, inspirišući se slikom u jednom katalogu. Nacrtao sam ih sa najvećom preciznošću. Svi drugovi su smatrali da sam poludeo. Krajem nedelje profesor je došao da ispravi i oceni naš rad i sledio se pred slikom koju sam mu pružio. Svi učenici su nas okružili. U bojažljivoj tišini koja je nastala ja sam se usudio da kažem,glasom pomalo stegnutim od stidljivosti: „Mogućno je da vi vidite Bogorodicu kao što je svi vide, ja, međutim, vidim terazije."

Imam dvadeset devet godina jednog leta u Kadakesu. Udvaram se Gali. Ručamo sa prijateljima na morskoj obali zaklonjeni lozom puzavicom i zaglušeni zujanjem pčela. Na vrhuncu smo sreće jer u sebi već nosim zrijuću težinu ljubavi koja se rađa i hvata me za gušu kao pijavica od teškog zlata na kojoj blista hiljadu dragih kamenova nemira. Pojeo sam četiri jastoga na žaru i zalio ih jednim od onih lakih seoskih vina, koja nemaju pretenzija, ali koja sama po sebi predstavljaju najlepše tajne Sredozemlja.

Ručak je trajao dugo i sunce je počelo da zalazi. Bio sam bos. Jedna prijateljica, koja mi se odavno divila, nekoliko puta je napravila aluzije o lepoti mojih nogu. To je sušta istina, i ja nalazim da je njeno ponavljanje komplimenata glupo. Sedela je na zemlji glave lako naslonjene na moje koleno. Iznenada, stavila mi je ruku na nogu i drhtavim prstima pokušala da je pomiluje. Skočio sam, obuzet osećanjem autoljubomore, kao da sam se iznenada pretvorio u Galu. Oborio sam svoju obožavateljku i počeo da je gazim iz sve snage. Morali su da je otmu od mene. Bila je sva krvava.

Hteo ja to ili ne, naklonjen sam ekscentričnostima.

Imam trideset i tri godine. Tokom dana telefonirao mi je jedan od najpoznatijih mladih psihijatara. On je u Minotauru pročitao moj članak o „unutrašnjim mehanizmima paranoične aktivnosti". Cestitao mi je i začudio se zbog preciznosti mojih naučnih znanja koja su uglavnom retka kada je reč o jednom ovakvom predmetu. Želeo je da me vidi i da sa mnom porazgovara o ovom problemu. Odlučili smo da se nađemo iste večeri, u mom ateljeu u Ulici Gamge, u Parizu. Uzbuđen zbog ovog susreta, proveo sam čitavo popodne trudeći se da napravim neki redosled stvari o kojima ćemo razgovarati. U osnovi, bio sam veoma počastvovan što su moje ideje, koje su čak i moji najbliži prijatelji iz grupe nadrealista smatrali uglavnom samo paradoksalnim šalama, uzete u obzir u jednom naučnom krugu. Želeo sam da naša prva izmena misli teče normalno i čak sa izvesnom ozbiljnošću. Cekajući dolazak mladog psihijatra, nastavio sam da radim po sećanju na portretu vikontese od Noaja. Ta slika, rađena na bakru, zadavala mi je prilično teškoća. Da bih video crtež na potamneloj površini koja je pored toga delovala kao ogledalo, a pošto sam primetio da na mestima gde su odblesci svetliji bolje vidim detalje crteža, radio sam sa komadom bele hartije od tri kvadratna santimetra, zalepljenom na vrhu nosa.

Tačno u šest časova neko je zazvonio. Sklonio sam sliku i otvorio vrata. Ušao je Žak Lakan i mi smo odmah započeli veoma ozbiljnu diskusiju punu tehničkih detalja. Bili smo iznenađeni kada smo otkrili da su naši stavovi, i to iz istih razloga, okrenuti protiv konstitucionalističkih teza koje su bile uobičajene. Razgovarali smo dva sata u veoma velikom dijalektičkom uzbuđenju. Zak Lakan je otišao, obećavši mi da će sa mnom održavati stalnu vezu kako bismo mogli da izmenjujemo ideje.

Kada je otišao, počeo sam da šetam gore-dole po ateljeu, trudeći se da napravim sintezu našeg razgovora i objektivnije odmerim retke trenutke neslaganja do kojih je došlo među nama. Ali, isto toliko me je zanimao i čudan način na koji me je mladi psihijatar ponekad posmatrao. Imao sam utisak da će se iznenada osmehnuti, i kao da se zatim uzdržava od toga da ne bi pokazao svoje čuđenje. Da li se možda bavio morfološkim proučavanjem moje fizionomije, uzbuđene idejama koje su uznemiravale moj duh? Dobio sam odgovor na moju zagonetku u trenutku kada sam otišao da operem ruke. (To je, u stvari, trenutak kada čovek sa najviše jasnoće sagledava bilo koje pitanje!) Ali ovoga puta odgovor sam dobio sa ogledala. Zaboravivši da skinem komad hartije sa vrha nosa, ja sam čitava dva sata sa najvećom ozbiljnošću govorio o transcedentalnim pitanjima, tonom istovremeno objektivnim i svečanim, ne sumnjajući ništa o smešnom izgledu mog nosa! Koji bi cinični mistifikator mogao da odigra ovakvu ulogu do kraja?

Nalazimo se u ulici Bekerel 7, u našem stanu pored Sakre-Kera. Godina je 1936. Gala treba sutradan da bude operisana i mora da provede noć na klinici, u miru. Operacija je veoma ozbiljna. Međutim, Gala se nimalo ne brine i mi čitavo popodne pravimo dva nadrealistička predmeta. Ona se zabavlja kao dete prikupljajući čudnu gomilu stvari koje zatim mehanički pretvara u prah. Kasnije sam shvatio da je njen predmet vrveo od svesnih aluzija na blisku operaciju. Prevashodno biološki karakter toga predmeta bio je očigledan: metalne antene gotovo su kidale neke membrane. Jedna posuda puna brašna ublažavala je udarce grudi koje su umesto bradavica nosile po jedno petlovo pero. Ja sam pravio „hipnagogični časovnik": ogromna vekna hleba ležala je na raskošnom postolju; po hlebu su bile poredane, jedna do druge, dvanaest mastionica napunjenih mastilom „Pelikan". U svakoj mastionici stajalo je po jedno pero različite boje. Bio sam oduševljen dobijenim rezultatom.

Predveče Gala je završila svoj predmet i mi smo odlučili da ga pre nego što odemo na kliniku pokažemo Andre Bretonu. Pozvali smo taksi i pažljivo uneli predmet, koji se, na nesreću, pri prvom potresu, raspao.

Posuda u kojoj se nalazio kilogram brašna se prevrnula. Bili smo potpuno beli. S vremena na vreme šofer taksija se okretao i posmatrao nas. U njegovom pogledu bilo je isto toliko čuđenja koliko sažaljenja. Zaustavili smo se pred jednom pekarom i kupili kilogram brašna. Zbog raznih nezgoda koje su iskrsavale jedna za drugom, stigli smo sa velikim zakašnjenjem na kliniku. Naše pojavljivanje u dvorištu, pred bolničarkama koje su nam izišle u susret, nije bilo bez originalnosti. Gala i ja smo se otresli i iz naših haljina i kose izleteli su oblaci brašna. Ostavio sam Galu na klinici i vratio se brzo kući i dalje se rasejano otresajući. Večerao sam odlično: ostrige i pečenog goluba. Popio sam tri kafe i nastavio da pravim predmet koji sam započeo to popodne. Od trenutka kada sam ga napustio bio sam nestrpljiv da mu se vratim: stalno sam mislio na moj predmet. Pomalo sam bio začuđen zbog ravnodušnosti u odnosu na operaciju moje žene. Ali, čak i trudeći se, nisam mogao da osetim ni najmanju brigu. Ta potpuna odvojenost od patnji bića koje tvrdim da obožavam postavila je mom duhu moralni i filozofski problem čije sam objašnjenje ostavio za kasnije.

Kao muzičar obuzet inspiracijom osećao sam kako u meni vri od ideja. Dodao sam šezdeset akvarela mastionica sa perima, koje sam naslikao na malim komadićima hartije i okačio žicom iznad hleba. Posmatrao sam u ekstazi apsurdni i strahovito realni izgled mog predmeta, a zatim sam oko dva časa po ponoći legao i potonuo u miran san. U pet časova sam se probudio, ali ovoga puta kao demon. Najveća briga koju sam ikada osećao prikovala me je za krevet. Jednim laganim pokretom glave jedva sam uspeo da odbacim pokrivače koji su me gušili. Bio sam obliven hladnim znojem griže savesti. Zora se radala; frenetična pesma ptica najzad me je potpuno probudila.

Gala, Galuška, Galuškinita! Suze mi vrcaju, vrele i bolne kao porođajni grčevi. Cim prestanem da plačem, vidim Galu oslonjenu na jednu mašinu u Kadakesu, Galu, kako se krajem leta saginje da uzme

jedan blistavi šljunak među stenama rta Kre, Galu koja je otplivala tako daleko da od njenog malog lica vidim samo osmeh. I odmah, posle svake ovakve slike, ja sve jače i jače plačem, kao da mehanizam osećanja pritiska mišićnu opnu mojih očiju da bi iz njih istisnuo do poslednje kapi sve svetle vizije moje ljubavi sadržane u kiselom i modrikasnom limunu sećanja.

Otrčao sam na kliniku i zgrabio sa životinjskim strahom hirurga za bluzu. On je zbog toga morao da bude izuzetno ljubazan prema meni. Citavu tu nedelju plakao sam svakog trenutka i u svakoj prilici, na najveće čuđenje grupe nadrealista. Najzad, jedne nedelje, opasnost je otklonjena. Smrt se s poštovanjem povukla od nje. Galuška se smeje. Držim njenu ruku prislonjenu uz svoj obraz i mislim sa nežnošću: „Posle svega ovoga, mogao bih te ubiti!"

Detinjstvo

Kada sam imao sedam godina, otac je odlučio da me upiše u školu. Morao je to da učini silom i da me odvuče za ruku. Vikao sam i napravio takav skandal da su svi trgovci izišli iz radnji da bi nas videli. Roditelji su uspeli da me nauče dve stvari: slova azbuke i kako da napišem svoje ime. Posle godinu dana školovanja otkrili su da sam potpuno zaboravio ove minimalne rudimente školovanja. To nije bila moja greška. Citave školske godine moj profesor je dolazio u razred samo da bi se tamo ispavao. Taj profesor se zvao M. Trejter, što na katalonskom znači otprilike „omlet". To je zaista bila fantastična ličnost, s belom bradom podeljenom na dva dugačka šiljka koji su, kada bi seo, dopirali sve do kolena.

Moj otac je izabrao za mene ovu školu sa tako čudnim profesorom kakav je bio M. Trejter zato što je pripadao katalonskim slobodnim misliocima, sinovima sentimentalne Barselone, članovima horova Hosea Anselmo Kalvea, fanatika iz procesa Ferer; a i zato što je za njega bilo pitanje principa da mi ne dozvoli da se školujem kod Braće kod kojih bi, s obzirom na naš rang, bilo normalno da idem. Odlučio je, dakle, da me upiše u opštinsku školu, što je bilo ocenjeno kao prava ekscentričnost. Niko nije znao kakvi su pedagoški kvaliteti M. Trejtera, jer mu niko, osim siromaha, nije poveravao svoju decu. Ja sam, znači, svoju prvu godinu školovanja provodio sa najbednijom decom Figuerasa, što je bilo vrlo značajno za razvoj mojih prirodnih sklonosti prema maniji veličine.

Od sedme do osme godine živeo sam u vlasti snova i mita. Kasnije mi je bilo nemogućno da odvojim stvarnost od mašte. Moje pamćenje pretopilo je istinu i laž u jedan blok, i samo objektivna kritika nekih i suviše apsurdnih događaja omogućavala je da se jedno razluči od drugog.

Zatvaram oči i tražim među svojim uspomenama onu koja će mi se pokazati sa najviše spontanosti i vizuelno najjasnije. Vidim... Vidim dva čempresa, dva velika čempresa, skoro iste visine. Onaj levi je, ipak, nešto niži i njegov vrh nagnut je prema drugom koji je, za razliku, prav kao strela. Vidim ih kroz prozor prvog razreda škole Figueraske Braće, u koju su me upisali posle nesrećnog pedagoškog iskustva sa M. Trejterom.

Prozor koji je uokviravao moju viziju otvarao se tek po podne, ali od tog trenutka ja sam bio potpuno obuzet posmatranjem. Pratio sam kretanje senki i svetlo?ti na drveću. Pred sam zalazak sunca šiljati vrh desnog čempresa izgledao je kao osvetljen tamnim crvenilom, kao da je potopljen u vino, dok je levi čempres, potpuno u senci, bio samo crna masa. Zvona za večernje su zvonila i čitav je razred ustajao i u horu ponavljao molitvu koju je tihim glasom i skršenih ruku govorio otac nastojnik. Cemrpesi, koji su se kao dve sveće topili na popodnevnom nebu, jedini su mi davali neku predstavu o vremenu koje je prolazilo u razredu. Jer, kao i kod M. Trejtera, bio sam stalno odsutan iz razreda, s jednom razlikom što sam ovde morao da se borim protiv volje Braće koja su pokušavala vredno, a ponekad čak i surovo, da privuku moju pažnju. Ali, ja nisam želeo da me dodiruju, da mi se obraćaju, da „poremećuju" ono što se

događalo u mojoj glavi. Nastavio sam sa sanjarijama početim kod M. Trejtera, i shvatajući da im preti opasnost, ja sam se još snažnije pribijao uz njih, zabijajući u njih nokte kao u neku spasilačku bovu.

Braća su primetila s koliko tvrdoglavosti posmatram čemprese. Premestili su me na drugo mesto, ali bez rezultata, jer sam ja nastavio da gledam kroz zid kao da ih još uvek vidim. Tvrdoglavo rešen da ih ne izgubim, ja sam u mašti rekonstruisao izgubljeni prozor. Govorio sam sam sebi: „Sada počinje katehizis, znači, na desnom čempresu senka je došla do one crvenkaste i sagorele rupe iz koje strči suva grana za koju je vezan komad belog platna. Pirineji su sigurno ljubičasti. A ovo je i trenutak kada, kao što sam primetio pre nekoliko dana, u udaljenom selu Vilabertran blista jedno prozorsko staklo!" I taj blistavi odsjaj zasvetleo bi iznenada realnošću nekog dijamanta u mom mozgu izmučenom ovom brutalnom zabranom da gledam moju voljenu Ampurdansku dolinu koja je kasnije, svojom tako neobičnom geologijom, prožela čitavu estetiku filozofije dalijevskog pejzaža.

Brzo su shvatili da promena mesta nije donela ono što su očekivali. Bio sam tvrdoglavo nepažljiv i oni su počeli da očajavaju nad mojim slučajem. Jedanput, za večerom, moj otac je pročitao glasno, na užas svih prisutnih, jedan izveštaj mojih profesora. Hvalili su moju disciplinu i blagost, moju mirnoću na odmorima, ali su zato završavali izveštaj govoreći o tome da sam obuzet takvom mentalnom lenošću, toliko ukorenjenom da mi je zbog nje nemogućno da napravim bilo kakav napredak u učenju. Za dve godine školovanja kod Braće nisam naučio ni peti deo onoga što su moji drugovi progutali za to vreme. Morao sam da ponavljam razred. Počeo sam sistematski da se izolujem. Pravio sam se čak da ne znam ni ono što sam preko svoje volje i silom uspeo da naučim. Pisao sam nepažljivo, nepravilno, i sveske su mi bile pokrivene mrljama mastila. Međutim, ja sam znao šta bi trebalo da činim da bih pisao kako treba. Jednoga dana dali su mi svesku sa veoma finom hartijom; bio sam uzbuđen i, uzdrhtala srca, kvaseći pero pljuvačkom, napisao sam čitavu stranu pravilno i čisto i tako dobio prvu nagradu za lepo pisanje.

Ovo otkriće izazvalo je čuđenje oko mene i ohrabrilo me da nastavim sa mistifikacijama i pretvaranjima koja su predstavljala moj prvi kontakt sa društvom. Da bih izbegao ispitivanje, ustajao sam jednim skokom i bacao naglo knjigu koju sam se čitav sat pre toga pravio da proučavam, ali iz koje, u stvari, nisam pročitao ni jedan jedini red. Na izgled obuzet nepokolebljivom odlukom, penjao sam se na klupu i zatim silazio, u panici i krijući lice rukama, kao da mi preti neka opasnost. Ova pantomima mi je donela povlasticu da sam izlazim u vrt, u šetnju. Po povratku u razred davali su mi da popijem topao čaj koji je mirisao na borovinu. jvloji roditelji, bez sumnje obavešteni o ovom lažnom fenomenu halueinacija, zamolili su upravnika škole da se o meni povede posebno računa. Okružila me je atmosfera izuzetnosti i uskoro niko više nije ni pokušavao da me bilo čemu nauči.

Jedna od mojih najvećih strasti u detinjstvu, bila je maskiranje. Već tada sam obožavao tri stvari: slabost, starost i luksuz.

Ali, još više od ove tri ideje ka kojima je težila moja ličnost, carovala je u meni ogromna potreba za bezgraničnom samoćom, uz koju je išlo jedno drugo osećanje koje je prvom, da tako kažem, služilo kao „okvir": osećanje „visine", „vrha". Majka mi je uvek postavljala sledeće pitanje: „Srce šta želiš? Srce, šta hoćeš?" Znao sam šta sam želeo: da mi daju perionicu koja se nalazila na vrhu kuće. I, dali su mi je, ostavivši mi slobodu da tu po svojoj volji napravim atelje. Perionica je bila veoma mala, pa je betonsko korito zauzimalo gotovo čitav prostor. Proprocije ove prostorije oživele su u meni zadovoljstva majčine utrobe, o kojima sam već govorio. Stavljao sam stolicu na betonsko korito i postavljao preko korita tablu koja mi je služila kao radni sto. Kada je bila vrućina svlačio sam se, otvarao slavinu i punio vodom korito do struka. Zidovi ove prostorije uskoro su se prekrili slikama: slikao sam ih na poklopcima kutija od šešira koje sam krao u salonu za šešire tetka Kataline. Sedeći u koritu, naslikao sam dve slike, jednu na kojoj se Josif susreće sa svojom braćom, i dugu pomalo plagijat za koju me je inspirisala Ilijada. Na

njoj je bila naslikana Jelena Trojanska kako gleda u horizont.

Znači, ukratko, evo me na početku moje devete godine: usamljeno dete, car koji sedi u betonskom koritu ispod krova i krvari na nos! Dole je ostalo to meso za topove, taj biološki konglomerat dlaka u nosu, majoneza, čigri, duša u čištilištu, glupe dece koja su učila sve što se od njih zahtevalo, kuvanih riba i, tako dalje, i tako dalje... Nikada nisam sišao u prizemlje duha da bih tamo bilo šta naučio.

Bio sam istrajan i još uvek sam takav. Moju maniju usamljenosti pojačavali su svetli patološki trenuci. Moje nestrpljenje da se popnem na krov bilo je veliko i ja sam pred kraj obeda izmišljao kako imam grčeve da bih mogao da otrčim u klozet, da se tamo zatvorim i da bar za trenutak budem ,,sam". Ta bekstva olakšavala su mi mučenje za ručkom, čiji sam kraj morao da sačekam da bih mogao da se popnem u svoju jazbinu.

U školi sam postao agresivan i nisam trpeo da neko, namerno ili nenamerno, naruši moju samoću. Deca, koja bi pokušala da mi se približe, a bilo ih je sve manje, nikada mi više nisu prilazila jer sam ih dočekivao pogledom punim mržnje.

Roditelji su odlučili da me pošalju na odmor u selo, na imanje porodice Pičo, udaljeno dva časa od Figuerasa. Imanje se zvalo „Mlin kod kule". Stigli smo tamo posle zalaska sunca. „Mlin kod kule" mi se učinio kao čarobno mesto. Izgledalo mi je kao daje sazidan da bi omogućio nastavak mojih sanjarenja. Sledećih dana odlučio sam da metodično organizujem vreme, jer sam osećao da moja uzavrela vitalnost zahteva malo reda, kako se moje oduševljenje ne bi rasulo u istovremenim i suprotnim željama. U stvari, želeo sam da budem svuda i na svakom mestu. Brzo sam shvatio da sa ovom moiom proždrljivom neurednošću neću ni u čemu moći duboko da uživam. Dalijevska sistematičnost, po kojoj sam kasnije postao slavan, već se i u ovom trenutku pokazala. Sastavio sam program u kome je sve bilo unapred proračunato, i moje vreme i emocije koje sam hteo da izvučem iz izvesnih postupaka.

U procesu ustajanja postojala je jedna egzibicionistička ceremonija. Posle toga je dolazila ceremonija doručka. Doručkovao sam sam u trpezariji: dva parčeta pečenog hleba sa medom i šolju veoma tople bele kafe. Kako su zidovi trpezarije bili prekriveni uljima i bakrorezima Ramona Pičoa (on je u to vreme boravio u Parizu), moji jutaraji obedi predstavljali su i moje prvo upoznavanje sa impresionizmom. Ta škola je, u stvari, nešto što je na mene ostavilo najjači utisak u životu. Ona je predstavljala moj prvi susret sa jednom antiakademičnom i revolucionarnom estetikom. Nisam mogao da se nagledam ovih gustih i bezobličnih mrlja boje koje su idealizirale platno na najkapriciozniji način sve dok treptaj oka ili udaljenje od jednog metra ne bi kao nekim čudom dalo ovim burnim vizijama njihov pravi oblik. Vazduh, razdaljina, jedan zrak svetlosti, i čitav svet se pojavljivao iz haosa. Najstarija slika Ramona Pičoa podsećala je na Tuluz-Lotreka. Erotizam ovih literarnih aluzija po modi iz 1900. godine goreo je u dnu moga grla kao pogrešno progutana kap konjaka.

Najviše sam se divio slikama na kojima je impresionizam najzad iskreno prihvatio poentilističku formulu. Sistematično slaganje narandžastog i ljubičastog izazivalo je u meni neku vrstu iluzije i sentimentalne radosti kakvu su mi inače pružale i stvari viđene kroz prizmu i obojene duginim bojama. Ova nema jutarnja posmatranja su mi oduzimala dosta vremena, i zato sam morao na brzinu da pijem belu kafu. To sam činio tako nevešto da mi je tečnost kapala po bradi i curila niz vrat kvaseći mi grudi. Osećao sam čudno zadovoljstvo kada se ta topla kafa sušila na mojoj koži i ostavljala na njoj lepljivu, ali prijatnu mrlju. To mi se čak toliko dopalo da sam počeo, namerno, da prosipam kafu. Uverivši se na brzinu da me niko ne gleda, sipao bih malo kafe u košulju a ona je curila sve do trbuha. Jednoga dana gospodin Pičo me je uhvatio na delu. On i njegova žena su zatim godinama pričali tu priču kao i hiljadu drugih čudnih anegdota koje su voleli da gomilaju oko moje zbunjujuće ličnosti. Uvek bi počinjali istim rečima:

Znate li šta je Salvador opet učinio?

I svi su pažljivo slušali priču o nekoj od mojih fantazija koje su bar imale tu vrlinu da ljude zasmejavaju do suza. Jedino se moj otac nije smejao. Preko njegovog lica, na kome se videla zabrinutost zbog moje budućnosti, prešla bi senka.

Posle doručka trčao sam u veliku belo okrečenu prostoriju gde se na zemlji sušio kukuruz i koja je bila vreća raznog zrnevlja. Ta prostorija je po dozvoli gospodina Pičoa postala moj atelje. On je tako odlučio zbog toga što je sunce u nju prodiralo čitavog jutra. Imao sam veliku kutiju uljanih boja i odmah sam počinjao da slikam. Slike sam kačio o zid. Moja truba platna brzo se utrošila. Odlučio sam tada da upotrebim jedna stara vrata skinuta sa šarki. Položio sam vrata na dve stolice i rešio da slikam samo po središnom delu a ne i po izbočinama. Trebalo je da one posluže kao okvir. Od pre nekoliko dana goreo sam od želje da naslikam veliku vezu trešanja. Prosuo sam zato čitavu korpu trešanja na sto. Sunce je kroz prozor obasjavalo rasute trešnje oživljavajući ih hiljadama plamičaka. Počeo sam da slikam samo sa tri boje koje sam tubom razmazivao. U levoj ruci držao sam dve tube: jednu sa cinoberom za deo trešnje obasjan suncem, drugu sa karminom za deo u senci. U desnoj ruci držao sam tubu sa belom bojom za odsjaj na svakoj trešnji. Zatim bih počinjao rad. Na svaku trešnju stavljao sam tri mrlje boje. Tak, tak, tak... svetlo, senka, odsjaj... tak, tak, tak... svetlo, senka odsjaj... Ujednačeno škripanje mlina davalo je ritam mom radu. Tak, tak, tak... Moja slika je sve više postajala očaravajuća igra veštine, i problem je bio da svaku trešnju bolje naslikam. Imao sam utisak da izvanredno uspevam, i da je sličnost savršena. Pošto sam se izveštio, iskomplikovao sam igru. Umesto da slikam trešnje u vezama, kao što su stvarno i bile, naslikao sam nekoliko pojedinačno, čas u jednom, čas u drugom uglu. Ali, da bih pratio isprekidani ritam mlina, morao sam bukvalno da skačem s jednog kraja položenih vrata na drugi. Izgledalo je kao da igram neku tajanstvenu igru ili kao da bajem. Tak ovamo, tak onamo, tak tu... hiljadu cinobernih, kao karmin crvenih i belih svetlosti palilo se na mom improvizovanom platnu na svaki okret mlina. Bio sam majstor, gospodar i pronalazač ovog prosedea jedinstvenog u analima slikarstva.

Ova slika je sve iznenadila. Gospodin Pičo je gorko žalio što je naslikana na teškim vratima, nezgodnim za rukovanje, i koja su, štaviše, bila na izvesnim mestima pojedena od crva. Seljaci su stajali zadivljeni pred ovim trešnjama koje su toliko bile nalik na prirodne da je čoveka obuzimala želja da pruži ruku i da ih uzme. Napravili su mi primedbu kako sam zaboravio da naslikam peteljke. Uzeo sam šaku trešanja i počeo da ih jedem a peteljke sam lepio po slici. Ovaj kolaž je dao izvanredan reljef mom delu. Sto se tiče crva koji su nagrizali vrata i stvarali rupice na mojim mrljama boje, oni su neverovatno ličili na crve na pravim trešnjama koje su bile razasute po vratima. Rešen da postignem još veći realizam, počeo sam jednom čiodom da izmenjujem njihova mesta. Uzimao sam jednog crva iz vrata i stavljao ga u trešnju iz koje sam opet vadio crva i uvlačio ga u rupe na vratima. Bio sam već uspeo da izvršim nekoliko ovih bizarnih i ludačkih izmena, kada me odjednom iznenadi prisustvo gospodina Pičoa koji je, bez sumnje, već duže vremena stajao iza mene. Ovoga puta se nije smejao mojim ekstravagancijama, kao što je inače imao običaj. Posle dubokog razmišljanja čuo sam kako šapuće kao da govori sam sa sobom: „Ovo je genijalno."

Seo sam na zemlju, na zma kukuraza ugrejana od sunca i počeo da razmišljam o rečima gospodina Pičoa. One su ostale duboko urezane u mom srcu. Bio sam siguran da ću zaista moći da ostvarim neobične stvari, mnogo neobičnije nego što je bila ova. Jednoga dana čitav svet će se čuditi mom talentu.

Kada sam posle izvesnog vremena došao u trpezariju, tamo me je sačekalo simpatično ćutanje. Govorili su o meni. Gospodin Pičo mi je rekao ozbiljno:

- Odlučio sam da razgovaram sa tvojim ocem. Treba da ti nađe profesora crtanja.

- Ne odgovorio sam ozbiljno ne treba mi profesor crtanja. Ja sam slikar impresionista.

Nisam znao šta tačno znači reč „impresionista", ali mi se činilo da je moj odgovor potpuno logičan. Gospođa Pičo je prsnula u smeh:

- Gledajte, molim vas, ovo dete, sa koliko sigurnosti izjavljuje da je impresionista.

Mladićko doba

Moje mladićstvo je bilo obeleženo svesnim naglašavanjem svih mitova, svih manija, svih vrlina i svih genijalnih crta koje su se nagovestile u detinjstvu. Nisam hteo sebe ni u čemu da ispravljam, ništa da menjam. Staviše, bio sam obuzet željom da nametnem i da na bilo koji način istaknem vrednost svog načina mišljenja. Moja ličnost, koja se sve snažnije potvrđivala, više se nije zadovoljavala primitivnim narcisoizmom, već se ubrzo pročistila antisocijalnim i anarhičnim tendencijama. Dete-car je postalo anarhista. Iz principa sam bio protiv svega. Još iz detinjstva činio sam sve „drukčije od ostalih", ali skoro i ne primećujući to. Kasnije, kao mladić, činio sam to namerno. Bilo je dovoljno da neko kaže „crno" pa da ja odgovorim „belo", bilo je dovoljno da se neko pokloni s poštovanjem pred nečim, da bih ja na to pljunuo. Moja stalna potreba da budem drukčiji naterivala me je u plač od besa. Stalno sam ponavljao sam sebi: „Jedini ja! Jedini ja!"

Posle Braće iz hrišćanskih škola pošao sam kod Braće Marista, koji su pripremali đake za gimnaziju. U to vreme pravio sam se kao da sam otkrio senzacionalne stvari u matematici, koje su mi omogućavale da zarađujem novac. Kupovao sam novčiće od pet santima i plaćao ih deset santima. Igra je bila nerazumljiva čitavom svetu, a mene je upropašćavala. Kada bih potrošio novac, pravio sam se da svodim račune u jednoj staroj beležnici koju sam brižljivo čuvao u džepu. Posle toga sam zadovoljno trljao ruke.

Opet sam zaradio.

Ustajao sam od svoje improvizovane tezge izigravajući radost koju, navodno, nisam hteo da pokažem, ali kojom kao da sam hteo da kažem: „Glupaci, opet sam vas prevario." Moji drugovi su uzvikivali: „Zaista je lud!" Ja sam uživao u ovim rečima.

Da bih začudio drugove, izmišljao sam i „napade", uveče, na izlasku iz škole. Zrtve su obično bila manja ili slabija deca. Žrtva jednog napada bio je neki đak koji je svirao violinu i koga sam veoma malo poznavao. Njemu sam se, u stvari, čak i divio zbog njegovog umetničkog opredeljenja. Bio je visok, mršav i bled. Njegov boléšljiv izgled mi je bio jemstvo da neće umeti da se brani i da neće isuviše grubo reagovati. Čitavih četvrt sata pratio sam ga, ne nalazeći zgodnu priliku, jer je bio u društvu nekolicine učenika. Najzad, u jednom trenutku, on se odvojio od dragova i kleknuo da zaveže pertlu. Položaj koji je zauzeo bio je izvanredno pogodan. Pritrčah brzo, kao munja, i odvalih mu strašan udarac nogom u zadnjicu, a zatim obema nogama skočih na njegovu kutiju sa violinom i smrvih je. U nekoliko koraka sam se udaljio, ali moja žrtva, iako iznenađena, brzo se povratila, luda od besa, i potrčala za mnom. Taj dečko je imao duže noge od mene i razdaljina koja nas je razdvajala svakog časa je bivala sve manja. Osetivši da je bežanje uzaludno stao sam i kukavički se bacio na kolena, moleći ga da mi oprosti.

Hteo sam čak da mu ponudim dvadeset pezeta da me ne bi dirao. Ali on je bio užasno ljut i nije hteo da mi oprosti. Pokrio sam tada glavu rukama da bih je zaštitio. Ipak, nisam uspeo da izbegnem strašan udarac nogom i šamare koji su me oborili na zemlju. To nije umanjilo njegov bes i zgrabivši mi pramen kose on mi ga iščupa. Tako sam grozno, histerično, vikao, i toliko sam drhtao, da se dečko, i sam uplašen, zaustavio.

Okružila nas je grupa učenika, a profesor književnosti, koji je tuda prolazio, priđe da pita šta se dogodilo.

U tom trenutku jedna čudna laž rodila se u moj izubijanoj glavi.

- Uništio sam njegovu violinu jer sam hteo da pružim, najzad, neoboriv dokaz da je slikarstvo iznad muzike!

Potpuna tišina dočekala je moj odgovor a zatim se začuo zbunjen šapat i smeh. Ljut, profesor je upitao:

- Kako to?

- Cipelama!

Ovoga puta oko nas se rasplamsao žagor. Jednim pokretom profesor ih ućutka i skoro očinski prekorno dodade:

- To ništa ne dokazuje i nema nikakvog smisla!

- Znam, dobro rekao sam odvajajući svaki slog da za većinu mojih drugova pa čak i za većinu profesora to nema smisla, ali, mogu da vam tvrdim da moje cipele ne misle tako.

Zavladala je zbunjena tišina; svi su čekali da budem izgrđen zbog nevaspitanja. Ali, profesor, koji se iznenada zamislio, nestrpljivo odmahnu rukom, dajući tako na znanje ostalima koji su bili iznenađeni i razočarani, da je, bar za trenutak, incident završen.

Od tog trenutka počeo je da se stvara oko moje ličnosti oreol smelosti; zbog događaja koji su usledili on se ubrzo pretvorio u legendu. Postao sam predmet rasprava. Da li je lud, ili nije? Možda je samo upola lud? Možda je izuzetan, ali i nenormalan? Ovo mišljenje delili su moj profesor crtanja, lepog pisanja i psihologije. Profesor matematike je, međutim, tvrdio da mi je inteligencija mnogo ispod osrednje.

Sve čudno i nenormalno što se događalo uglavnom je, automatski, pripisivano meni. Sto sam više bio ,,sam" i „jedinstven" to sam više upadao u oči. Direktno sam izlagao svoju samoću i bio ponosan na nju kao na ljubavnicu s upadljivim nakitom koji je, u stvari, bio sačinjen od mog odavanja poštovanja samom sebi.

Pustio sam da mi poraste kosa kao u devojke, i gledajući se u ogledalu voleo sam da zauzmem Rafaelov stav i da pogledam melanholično kao on na svom autoportretu. Cekao sam sa nestrpljenjem pojavu prvih dlaka koje bih mogao da brijem. Pustio sam da mi porastu zalisci. Želeo sam da od svoje glave napravim remek-delo. Da sam sebi komponujem lik. Često sam, izlažući se opasnosti da budem iznenađen, ulazio u sobu svoje majke i krao malo pudera i olovku kojom sam crnio trepavice. Na ulici sam grizao usne da bi bile što crvenije i voleo sam da me ostali ljubopitljivo posmatraju.

Osrednje sam položio ispite sa prve godine, ali nisam pao ni iz jednog predmeta jer bi mi to pokvarilo letovanje. Leta su mi bila svetinja. Očekivao sam ih nestipljivo.

Moje letovanje počinjaloje na dan Svetog Jovana i oduvek sam, sećam se, provodio taj dan u malom, belo okrečenom selu na obali Sredozemnog mora, u Kadakesu. Još u detinjstvu sam obožavao ovo mesto sa skoro fanatičnom vernošću. Znam svaki njegov kut. Znam napamet oblik njegovih zaliva, rtova, njegovih stena. Tu je upisan čitav moj sentimentalni i erotski život. To je pejzaž koji volim više od svih! A ja, koji te tako dobro poznajem, Salvadore, znam da ti ne bi mogao toliko da voliš pejzaž? Kadakesa kada on zaista ne bi bio najlepši na svetu, jer on to i jeste. Zar ne?

I kada čovek najmanje mišli o tome, skakavac skoči! Užas nad užasima! I uvek je bilo tako. U najsmirenijem trenutku mojih oduševljenih razmišljanja, skočio bi skakavac. Njegov strašni skok bi me paralisao, izazivajući trzaj straha u mom potresenom biću. Odvratni insekt! Košmar, mučeništvo i

halucinatorno ludilo u životu Salvadora Dalija. Ni danas se taj strah nije umanjio. Možda se čak i povećao. Kada bih se našao na ivici neke provalije i kada bi mi skakavac skočio na lice, radije bih se bacio u provaliju nego da trpim tu strahotu.

U Zavodu, moj strah od skakavaca najzad me je čitavog obuzeo. Video sam ih svuda, čak i tamo gde ih nije bilo. Moji užasnuti krici pričinjavali su radost mojim drugovima. Obična gumena kuglica koju bi mi bacili zavrat naterivala me je na drhtanje i strah. Moje nervno stanje postalo je veoma zabrinjavajuće i ja sam izmislio strategiju da se oslobodim, ako ne svog straha, bar surovosti ostalih dečaka. Izmislio sam protivskakavca: običan ispresavijani komad bele hartije nalik na kokošku koji me je, kako sam tvrdio, više užasavao od skakavaca. Molio sam sve drugove da mi ga ne pokazuju. Kada bi mi neko pokazivao skakavca, pokušavao sam da do maksimuma savladam strah i čuvao sam krike za komad bele hartije. Ova lažna fobija imala je ogroman uspeh. Bilo im je mnogo lakše da prave „kokoške" od hartije nego da love skakavce. Naravno, moja simulacija je imala i svoju lošu stranu; nisam smeo da zaboravim izigravanje straha pošto bi me inače otkrili. Nered koji je nastajao u razredu bio je takav da su se profesori zabrinuli. Odlučili su da kazne đake koji su mi pokazivali hartiju, objašnjavajući im da je zločin tako dovoditi do očajanja moj nervni sistem. Jedno popodne, baš kada je otac nastojnik obilazio naš razred, našao sam komad bele hartije u svojoj kapi. Znajući da svi očekuju moju reakciju, i da ih ne bih razočarao, grozno sam kriknuo. Besan, profesor mi je naredio da donesem taj predmet. Odbio sam. On mi je zapovedio. „Nizašta na svetu!" Dobivši iznenada inspiraciju prosuo sam bočicu mastila i obojio hartiju plavo. Zatim, uzimajući je pažljivo između palca i kažiprsta bacio sam je, punu mastila, na profesorovu katedru.

- Sada mogu da vas poslušam rekao sam. Više nije bela i zato me više nije strah.

Ova nova dalijevska avantura bila je povod da me izbace iz škole.

Moje uspomene iz rata 1914-1918. su veoma prijatne. Neutralnost Španije dovela je zemlju do euforije i do brzog ekonomskog prosperiteta. Razvila se bahata fauna novih bogataša. O njima su se pričale hiljade anegdota. Ja nisam bio jedini koji ih je izmišljao i prenosio. Svuda su bile organizovane ekstravagantne svečanosti. Dame su naučile da igraju argentinski tango i da pevaju nemačke solo pesme uz pratnju gitare. Mir je odjeknuo kao bomba. Primirje je bilo znak opšte radosti u čitavoj profrancuski nastrojenoj Kataloniji, koja je sačuvala zlatnu uspomenu na Napoleonovo osvajanje. Organizovana je javna manifestacija na ulicama Figuerasa, u kojoj je trebalo da uzmu učešća i j okolna sela. Trebalo je da prođe i povorka sa zastavama i parolama. Studenti su osnovali „Studentsku grupu" za izbor Komiteta i za diskusiju o učešću studenata u ma| nifestacijama pobede. Predsednik je došao k meni i zamolio me da održim uvodni govor.

- Vi ste rekao je on jedini učenik koji je za to sposoban. Ali, budite snažni i ubedljivi, budite ono što ste. Imate dvadeset i četiri časa da se pripremite.

Prihvatio sam i odmah počeo da pišem govor koji je otprilike ovako počinjao: „Velika žrtva u krvi koja je prineta, probudila je političku savest svih ugnjetenih naroda... i tako dalje... i tako dalje..." Proučavao sam melodramatične stavove ispred ogledala. Ali, što je moj govor više napredovao, to je mene obuzimala sve veća stidljivost i umanjivala mi poverenje u samog sebe. Moj prvi javni govor nije smeo da razočara publiku koja je već bila upoznata s legendom o meni. Nisam smeo da se napravim bolestan, utoliko pre što je, ukoliko mi je hrabrost opadala, govor bivao sve bogatiji veoma originalnim filozofskim idejama i ukrašen divnim cvećem retorike.

Sutradan sam se probudio smrtno zabrinut, i nisam bio u stanju da progutam nijedan zalogaj za doručak. Lepo očešljan i doteran otišao sam u „Centar republikanaca", gde je trebalo da se održi sastanak. Put donde bio je za mene pravo mučenje. Došao sam čitav sat ranije jer sam mislio da iskoristim to vreme

kako bih se navikao na salu i na publiku koja će postepeno ulaziti. Tek što sam ušao, pocrveneo sam toliko da sam morao da sednem. Doneli su mi čašu vode. Malo se povrativši, sa užasom sam primetio u publici ozbiljne osobe, pa čak i devojke, od kojih sam se strašno stideo. Republikanske zastave okruživale su estradu na kojoj su nas čekale tri stolice. Ona u sredini bila je meni namenjena. S desne strane je bio predsednik, a sa leve sekretar. Kada smo sedali, nekoliko njih se ironično nasmejalo. Stavio sam glavu u ruke kao da želim da proučim govor koji sam, sa iznenadnom siguraošću, razvio ispred sebe. Sekretar je ustao i počeo dugačak ekspoze o razlozima ovog sastanka. Stalno su ga prekidale upadice onih koji su nam se podsmevali. Pravio sam se kao da me jedino interesuje moj govor, ali sam ipak dobro čuo svaku sarkastičnu upadicu. Sekretar je završio govor i dao mi reč. U sali je nastala tišina. Tišina koja je impresionirala. Onda sam razumeo da su došli uglavnom zbog mene. Prvi put sam tada uživao u zadovoljstvu koje se kasnije često ponavljalo, zadovoljstvu što sam predmet „opšte pažnje". Ustao sam lagano, ne znajući još šta ću da učinim. Bio sam toliko nervno napet da čak nisam uspeo da se setim ni prvih reči govora. Sekunde su prolazile i tišina je postajala gušća, a ja nisam uspevao da otvorim usta. Nešto je moralo da eksplodira. Ali šta? Krv mi se pela u glavu i, dižući ruke kao da nekog izazivam, viknuh iz sveg glasa:

- Zivela Nemačka! Zivela Rusija!

Posle toga jednim udarcem noge odbacih sto među publiku. Za nekoliko sekundi zbrka je dostigla vrhunac, ali, uprkos mog očekivanja, niko se više nije brinuo o meni. Sala, podeljena na nekoliko tabora, tukla se, psovala i raspravljala. Povrativši hladnokrvnost neopaženo sam se izvukao i otišao kući. Otac me je pitao:

- A tvoj govor?

- Bilo je odlično.

Zaista je bilo tako. Moja izjava dobila je veoma originalno političko tumačenje. Martin Vilanova, jedan od agitatora iz naše oblasti, objasnio je na svoj način moj čudan stav: „Nema više ni saveznika ni pobeđenih. U Nemačkoj je revolucija. Ona ima ista prava kao i pobednici. A Rusija još više, jer je njena revolucija najželjeniji plod ovog rata." On je dodao da je udarac u sto imao za cilj da prodrma publiku, koja je isuviše sporo shvatala moju političku misao.

Sutradan, noseći nemačku zastavu, učestvovao sam u povorci. Martin Vilanova je nosio drugu zastavu sa inicijalima sovjetske republike: SSSR. To je sigurno bila prva zastava te vrste u Španiji. Nešto kasnije, Vilanovina grupa odlučila je da jednu od ulica Figuerasa krsti imenom Vudroa Vilsona. Došao je k meni sa velikom parolom i zamolio me da lepim umetničkim slovima ispišem na njoj sledeće: „Grad Figueras odaje počast Vudrou Vilsonu, zaštitniku slobode malih naroda." Popeli smo se na krov da zakačimo parolu za šipke koje su inače služile za sušenje rublja. Obećao sam da ću odmah početi sa radom kako bi sutradan sve bilo gotovo na vreme. Sutradan ujutro probudio sam se sa grižom savesti jer još ništa nisam bio učinio. Cak i da sam odmah počeo, slova se ne bi mogla osušiti. Učinilo mi se da sam našao dragi izlaz: ako bih isekao slova u platnu, ona bi naspram neba izgledala plava. Kada sam hteo da započnem posao, otkrio sam da je platno toliko debelo da se ne može seći makazama. Veliki kuhinjski nož, koji sam zatim upotrebio, napravio je samo ogromnu rapu. Posle ovih neuspeha izumeo sam novu, ništa manje ludačku tehniku. Hteo sam da progorim grosso modo platno i da zatim ujednačim slova makazama. Pripremio sam nekoliko kofa vode u slučaju da se platno upali. Naravno, uspeo sam samo da napravim bezobličnu progoretinu koju sam jedva ugasio. Posle dva sata rada rezultat je bio očajan. Na platnu su bile dve rupe, jedna manja prosečena nožem, i druga, veća, progorena. Sve je bilo izgubljeno. Više nisam imao vremena ni za šta. Obeshrabren i mrtav umoran, opazio sam kako platno okačeno za četiri šipke liči

na veoma udobnu ljuljašku. Legao sam na platno. Njegovo ljuljuškanje mi je bilo toliko prijatno da sam poželeo da prodremam. Ali, setio sam se da me je otac upozorio na sunce. Čovek lako može da dobije zapaljenje mozga ako spava na suncu. Svukao sam se i spremio kofu vode koju sam ostavio tačno ispod rupe u platnu. Legnuvši potrbuške u moju improvizovanu ljuljašku, mogao sam da proturim glavu kroz rupu i da se osvežim. Na nesreću, rupa se proširila i pretila je opasnost da kroz nju ceo propadnem. Ali ja sam se zakačio nogama za onu drugu rupu isečenu nožem. Sve je išlo kako treba u početku, dok u jednom trenutku, želeći da pokrenem nogu, nisam svojom težinom iscepao platno. Umesto da izvučem glavu iz kofe, ja sam je duboko zagnjurio i našao se u položaju koji je bio ne samo smešan već i smrtonosan. Umro bih udavljen u ovom apsurdnom položaju da nije naišao Martm Vilanova i oslobodio me. Pošto se nisam pojavio sa parolom na vreme, on je došao k meni da vidi zbog čega sam zakasnio. Kada me je izvukao iz kofe, jedva sam nekako povratio dah i prisustvo duha. Zbunjeni Martin me je zabrinuto upitao:

Ali šta si radio, potpuno si nag, sa glavom u kofi? A predsednik opštine je već tamo! Čitava gomila već pola sata čeka. Reci mi šta si radio?

I ovoga puta sam našao neočekivani odgovor. Baš sam pronalazio kontrapodmornicu.

Kameno doba

Rastao sam. Na imanju gospodina Pičoa u Kadakesu rastao je i čempres posađen u sredini dvorišta. Polovina mojih obraza bila je prekrivena zaliscima u obliko kotleta. Nosio sam samo odelo od crnog, mekog somota i šetao se sa lulom od morske pene u ustima. Glava lule je predstavljala iskeženog Arapina. Nikada nisam izlazio bez štapa i imao sam čitavu zibrku. Rastao sam. I moja ruka takođe. „Ono" se dogodilo jednog dana u klozetu Instituta i razočaralo me... Obuzelo me je osećanje krivice: verovao sam da je ,,ono" nešto sasvim drugo! Uprkos razočaranju stalno sam to radio obećavajući sebi svaki put da će to biti poslednji put.

Učio sam da crtam sa žarom i pažnjom čitavog svog bića. Taj žar je još bio udesetostručen potrebom da se izbriše kajanje zbog „onoga". Svako veče sam odlazio u školu crtanja. Moj profesor, gospodin Nunjez, bio je izvrstan crtač, nekadašnji dobitnik Rimske nagrade za graviru i strasni ljubitelj lepih umetnosti. Vodio me je svojoj kući da mi objasni tajne svetlosti i senke i da mi pokaže divlje poteze jedne originalne Rembrantove gravire koju je imao i prema kojoj je osećao duboko poštovanje. Odlazio sam od gospodina Nunjeza egzaltiran i nadahnut, sa obrazima grozničavim od najvećih umetničkih ambicija i pun skoro religioznog poštovanja prema Umetnosti.

Na Institutu sam ostao osrednji učenik. Svi su savetovali ocu da se složi sa mojom orijentacijom prema slikarskoj karijeri. Više od svih navaljivao je gospodin Nunjez, koji je apsolutno verovao u moj slikarski talenat. Ali, moj otac nije hteo ništa da odluči. Plašila ga je slikarska karijera. Ipak, učinio je sve da upotpuni moje umetničko obrazovanje. Kupovao mi je knjige, časopise i sve ostalo što mi je bilo potrebno.

Kada položi maturu, odlučićemo govorio je.

Ja sam već odavno bio odlučio. Čekajući, proždirao sam knjige iz očeve biblioteke. Za dve godine sve sam ih pročitao. Volterov „Filozofski rečnik" na mene je ostavio najjači utisak, dok mi se „Tako je govorio Zaratustra" učinilo daleko slabijim od onoga što bih i sam umeo da učinim. Najradije sam čitao Kanta, koga upošte nisam razumevao, i zbog toga sam bio ponosan i zadovoljan. Obožavao sam da se izgubim u lavirintu njegovih razmišljanja koja su u meni odjekivala kao nebeska muzika. Čovek koji, kao Kant, piše tako važne i tako nekorisne knjige mogao je samo da bude anđeo.Tvrdoglavost sa kojom sam

čitao ono što nisam razumevao bila je posledica snažne duhovne gladi. I, kao što nedostatak kalcijuma nagoni neku decu da grebu i jedu kreč i gips sa zidova, tako je i moj duh osećao potrebu za tim kategoričkim imperativom koga sam prežvakavao godinama ne uspevajući da ga progutam. Ipak, jednoga dana sam uspeo. Jedna vrata su se otvorila i ja sam razumeo. Sa Kanta sam prešao na Spinozu, koji me je oduševio, Dekart mi je kasnije poslužio da suprostavim metodološke i logičke osnove mojih budućih ispitivanja. Počeo sam da čitam filozofe skoro iz vica, a završilo se plačem. Ono što roman ili neki pozorišni komad nisu bili u stanju da učine, dogodilo se onoga dana kada sam, ne sećam se više kod koga, pročitao jednu blistavu defmiciju principa identičnosti. I danas, iako me čista filozofija uopšte više ne interesuje, primer čovekove spekulativne inteligencije, kakav god on bio, nateruje mi suze na oči.

Moj otac se kolebao. Znao sam to i spremao se da posle mature budem slikar. Trebalo je da prođe još tri godine, ali već se govorilo o Umetničkoj akademiji u Madridu, a možda i u Rimu ako budem odneo nagradu. Počeo sam da se bunim na pomisao o praćenju školskih kurseva. Hteo sam da budem slobodan; da niko nema prava da se meša u ono što rodi moj mozak. Već sam planirao bitku na život i smrt sa mojim profesorima.

Gospodin Nunjez više nije imao mira od mene. Svaki dan sam ga sve više iznenađivao i nagonio da mi da za pravo. Bio sam u jeku tehničkih otkrića. Sva su vodila poreklo iz iste stvari: iz sistematske želje da činim suprotno od onoga što mi kaže moj profesor.

Jednoga dana trebalo je da nacrtamo nekog starog prosjaka sa finom, potpuno belom kovrdžavom bradom. Gospodin Nunjez mi je rekao da je moj crtež već zamoren od mnogog crtanja i da neću uspeti da dobijem meku belinu ove brade bez mrlje. Trebalo je da počnem iz početka, na čistom papiru, da štedim belinu i da se služim samo mekom olovkom kojom treba jedva da dotičem hartiju. Čim je profesor otišao, nastavio sam da crtkaram dalje i to sve crnjim i debljim olovkama. Radio sam to sa toliko strasti da su se svi učenici okupili oko mene. U jednom trenutku, po sili kontrasta, uspeo sam da dočaram iluziju modela. Nezadovoljan, nastavio sam da crtam i moj se crtež pretvorio u bezobličnu naslagu crnih mrlja. Sutradan, kada je gospodin Nunjez došao da ispravi crteže, očajno je uzviknuo:

- Učinili ste suprotno od onoga što sam vam rekao, i evo rezultata!

Ne zbunivši se nimalo, odgovorio sam kako ću uskoro doći do rešenja. I dalje sam crtao tušem po hartiji.

- Hoćete možda da napravite negativ? rekao je gospodin Nunjez.

- Mislim da naslikam tačno ono što vidim.

- Ako mislite da upotrebite kredu, varate se. Ona se neče držati na tušu.

Otišao je vrteći glavom. Kada sam ostao sam, izvadio sam peroroez i počeo da grebem hartiju. Na crtežu su počele da se pojavljuju blistave beline. Prosjakova brada pojavljivala se iz mraka mog crteža sa izvanrednim realizmom. Kada sam želeo da beline budu osenčene, pljuvao sam na to mesto i trljanjem dobijao sivkaste ogrebotine. Pošto sam završio, osvetlio sam crtež jakom svetlošću.

Kada je gospodin Nunjez otkrio moje delo, ostao je bez reči. Zbunjenost mu nije dozvolila da mi pokaže svoje divljenje, ali me je zato zagrlio i stegao gotovo gušeći, i stalno je ponavljao: „Gledajte! Kako je veliki ovaj Dali!"

Ovaj događaj me je naterao da dugo razmišljam o osobinama svetlosti i mogućnostima da se ona podražava. Moja istraživanja trajala su čitavu godinu i najzad sam zaključio da samo reljef boje, znalački stavljen na platno, m'ože da da oku pravi utisak. To je bio period koji su moji roditelji nazvali „kameno doba". Upotrebljavao sam kamenje da bih dobio, na primer, veoma blistav oblak. Lepio sam kamenje na

platno, a zatim ga bojio. Jedan od mojih najvećih uspeha u ovom žanru je bio zalazak sunea sa kao krv crvenim oblacima. Nebo je bilo prepuno kamenja svih dimenzija, od kojih su neki bili veliki kao pesnica. Ova slika je dugo visila na zidu porodične trpezarije i sećam se da nas je često, u tišini posle večere, iznenađivao šum kamena koji bi, odlepivši se sa slike, padao na pod. Moja majka bi prestala da šije, a otac ju je uvek umirivao rečima:

- Nije ništa, to je samo još jedan kamen pao sa neba našeg deteta.

Obično je dodavao:

- Ideja je dobra, ali ko će ikada poželeti da kupi sliku koja je osuđena da nestane i da pri tom zatrpa kamenjem čitavu kuću.

Za ljude iz Figuerasa moja slikarska istraživanja predstavljala su pravi izvor zabave. Ponavljalo se od usta do usta: „Evo, Dalijev sin sada stavlja kamenje na svoje slike!" A ipak, usred tog mog „kamenog doba" tražili su mi da dam nekoliko platna za lokalnu izložbu. Izlagala su tridesetorica umetnika od kojih su neki bili čak iz Gerone i Barselone. Moje slike su bile najzapaženije. Dvojica najčuvenijih kritičara, Karlos Kosta i Puig Pohades izjavili su da se preda mnom otvara blistava umetnička karijera.

U mojoj glavi slava je blistala kao otvorene makaze. Radi, radi Salvadore! Imaš talenta za surovost, ali i za rad. Ova sposobnost izazvala je u svima poštovanje. Ustajao sam u sedam sati ujutru i čitav dan moj mozak nije znao za odmor. Cak i moje šetnje sa devojkama ulazile su u program: u posao zavođenja. Roditelji su stalno ponavljali: ,,On se nikada ne zabavlja. Ni trenutka nije miran. Mlad si, Salvadore. Treba da koristiš svoju mladost." Ja sam tada mislio suprotno: „Požuri da ostariš. Strahovito si zelen i gorak." Kako da se oslobodim mladosti, koja je u stvari samo beskorisna mana?

Pre svega trebalo je da se bavim kubizmom, učeći istovremeno da crtam. Ali to nije moglo da zadovolji moju želju za aktivnošću. Hteo sam da budem pronalazač i da napišem veliko filozofsko delo koje sam bio započeo godinu dana ranije: Vavilonska kula.

Smrt moje majke, te poslednje godine, bila je najdublje od svih mojih očajanja. Obožavao sam je. Ona je bila toliko dobra da sam ja mislio: ,,To je dovoljno i za mene." Obožavala me je tako apsolutnom ljubavlju, punom ponosa, i nije mogla da se prevari. Ono što je bilo zlo u meni, verovatno je i vredelo. Ta smrt mi se učinila kao izazov Sudbine. Nisu mogli učiniti takvu stvar ni njoj ni meni. Proganjale su me osvetničke ideje. Stisnutih zuba kleo sam se da ću oteti svoju majku od smrti i Sudbine, pa makar morao da upotrebim i one Svetlosne sablje koje će jednoga dana divlje zablistati oko mog slavnog imena.

Otputovao sam za Madrid sa ocem i sestrom. Na prijemnom ispitu za Umetničku akademiju trebalo je napraviti jedan crtež prema nekom modelu iz antike. Moj model je bio odliv statue boga Baha, od Jakopa Sansovina. Imali smo na raspolaganju šest dana. Ja sam normalno radio, kad, trećeg dana, vratar koji je brbljao sa mojim ocem u dvorištu, izrazi svoju bojazan da ću biti odbijen.

Ne govorim rekao je on o umetničkoj vrednosti crteža vašeg sina, ali on nije poštovao ispisana pravila. U njima se jasno kaže da crtež mora da bude veličine Engrove hartije, a vaš sin je napravio tako mali crtež da se beline zaista neće moći smatrati marginama.

Rezultat ispitaje bio iznenađujući. Bio samprimljen na Umetničku akademiju uz ovo objašnjenje: „Iako crtež nije izveden u pravilnim dimenzijama, on je toliko savršen da ga je komisija prihvatila."

Moj otac i sestra su otišli, a ja sam ostao sam u jednoj veoma udobnoj sobi studentskog doma. Trebalo je imati odlične preporuke pa tu biti primljen. Odmah sam počeo da pratim predavanja na Akademiji. Sve vreme sam posvetio tome. Nisam se povlačio ulicama, nikada nisam išao u bioskop u Domu. Uopšte

nisam posećivao drugove i vraćao sam se u svoju sobu, zatvarao se tamo i nastavljao, usamljen, svoj rad. Nedeljom ujutru odlazio sam u Prado i pravio analitičke šeme slikarskih kompozicija svih slikarskih škola.

U svojoj sobi slikao sam prva kubistička platna, namerno pod uticajem Huana Grisa. U to vreme koristio sam samo crno, belo, sijensku zemlju i maslinasto zeleno. To je bila reakcija na moje isuviše žive boje iz ranijeg peiroda. Veliki šešir od crnog filca upotpunio je moje odevanje, zajedno sa lulom koju nikada nisam palio. Pošto sam mrzeo dugačke pantalone, počeo sam da nosim kratke pantalone sa dugačkim čarapama i ponekad sa visokim kamašnama. Nepromočivi ogrtač, koji se skoro vukao po zemlji, štitio me je od kiše. Danas mi je jasno koliko je takvo odevanje bilo ,,fantastično". Ljudi se nisu ustručavali da o tome prave primedbe, i to preda mnom. Svaki put kada bih ulazio i izlazio iz sobe, skupljali su se Ijubopitljivci da bi me gledali kako prolazim visoko uzdignute glave.

I pored mog prvobitnog oduševljenja brzo sam se razočarao u Akademiju. Profesori, pretovareni godinama i odlikovanjima, nisu ničemu mogli da me nauče. U stvari, umesto da se zaklone iza akademskog konformizma, oni su ,,već" bili progresivni, spremni da prihvate „novo". Dok sam ja od njih očekivao ograničenja, strogost i tehniku, oni su mi pružali slobodu, lenstvovanje, približnost. Tim starcima se francuski imprezionizam nagovestio kroz izveštačene primene Španskog tipicizma... Sorola je bio njihov bog. A ja sam ,,već" reagovao protiv kubizma, koji će oni nazreti tek kroz nekoliko generacija. Postavljao sam brižna pitanja mom profesoru: kako treba mešati ulje, i s čim? Kako se dobija jedinstvena i kompaktna materija, i kojom se metodom treba poslužiti da bi se došlo do izvesnog efekta? Zapanjen mojim pitanjima, profesor je odgovarao uopšteno:

- Prijatelju, svako mora da otkrije svoj način. U slikarstvu nema zakona. Interpretirajte... interpretirajte, ostavljajući po strani ono što vidite. Radite sa dušom. U slikarstvu je važan temperament! Temperament!

Melanholično sam razmišljao: „Što se tiče temperamenta, mogao bih malo da vam prodam, dragi profesore, ali recite mi u kojoj srazmeri treba mešati boju i ulje?"

- Hrabro ponavljao je on bacite se na fakturu, ne idite na detalj. Pojednostavljujte, pojednostavljujte, bez pravila i stega. U mom razredu svaki đak treba da radi prema svom temperamentu!

Profesor slikarstva! Profesor! Kakav glupak! Koliko će biti potrebno revolucija, koliko ratova da bismo se vratili onoj izuzetno reakcionarnoj istini da je „strogost" prvi uslov svake hijerarhije, i da je stega u stvari kalup oblika. Profesor slikarstva! Profesor! Kakav glupak!

U Madridu sam, paradoksalno, bio jedini slikar koji se bavio kubizmom i zahtevao sam zato od svojih profesora da me nauče preciznim pravilima crteža, perspektive i boje. Moji drugovi su smatrali da sam reakcionar, protivnik progresa. Oni su sebe smatrali revolucionarima i novatorima, i to zbog toga što im je bilo dozvoljeno da slikaju bilo kako, i zbog toga što su sa svojih paleta izbacili crnu boju i zamenili je ljubičastom. Nema crne boje, tvrdili su oni, sve je obojeno svetlošću, pa i same senke su ljubičaste. To revolucionarno impresionističko otkriće ja sam bio učinio u dvadesetoj godini, pa čak ni tada nisam počinio grešku i odbacio crnu boju. Jedan jedini pogled na malog Renoara iz jedne kolekcije u Barseloni bio mi je dovoljan da shvatim. Oni su godinama tapkali u mestu nad svojim prljavim, loše svarenim duginim bojama! Bože, kako ljudi mogu da budu glupi!

Svi su se rugali jednom starom profesoru, a on je jedini poznavao dobro svoj posao i posedovao pravu profesionalnu savest. I sam sam kasnije često žalio što nisam poklanjao dovoljno pažnje njegovim savetima. Hoze Moreno Karbanero bio je nekada veoma poznat u Spaniji. Neka njegova platna,

inspirisana scenama iz Don Kihota, i danas mi se sviđaju, čak i više nego ranije. Dolazio je u sakou, s crnim biserom u kravati i popravljao je naše crteže u belim rukavicama da se ne bi isprljao. Dva-tri poteza ugljenom bila su mu dovoljna da kao nekim čudom postavi crtež na mesto. Imao je male oči medijuma koje su sve fotografisale kao Mesonijeove. Đaci su čekali da ode, pa su brisali njegove ispravke i ponovo radili crtež prema svom ,,temperamentu". Njihova lenost mogla se uporediti samo sa njihovim bespredmetnim i bednim pretenzijama, osrednjim pretenzijama koje nisu bile u stanju da se spuste do nivoa zdravog razuma i da se izdignu na vrhove ponosa. Kakvi ste glupaci bili, drugovi moji sa Akademije!

Jednoga dana doneo sam monografiju dela Žorža Braka. Oni nisu nikada videli kubističke slike i nijedan učenikAkademije nije imao nameru da ovo slikarstvo shvati ozbiljno. Jedino je profesor anatomije, čiji je duh imao nešto malo više naučnog u sebi, zamolio da mu posudim tu knjižicu. Priznao je da nikada nije video kubističke slike, ali mu se činilo da treba poštovati čak i ono što ne razumemo. Od trenutka kada se takve stvari štampaju crno na belo, znači da za to postoji dobar razlog. Sutradan ujutru vratio mi je knjigu. Pročitao je uvod, koji je prilično dobro razumeo. Da bi mi to dokazao, naveo mi je nekoliko primera nefigurativnih prvenstveno geometrijskih slika iz prošlosti. Ja sam odgovorio da to nije baš isto, i da kubizam sadrži u sebi crtež koji se veoma približava figurativnom. Profesor anatomije je ispričao svojim kolegama koliko su originalne i inteligentne moje estetske ideje. Svi su počeli da me smatraju nekom vrstom natprirodnog bića.

Ova pažnja kojom su me okružili probudila je ekshibicionizam mog detinjstva. Pošto oni nisu mogli ničemu da me nauče, mislio sam da treba ja da im objasnim šta je to „ličnost". Uprkos iskušenjima nastavio sam da se primerno ponašam: nikada nisam izostajao sa časova, bio sam pun poštovanja, radio sam deset puta brže i deset puta bolje svaki predmet od najboljeg učenika u razredu. Međutim, profesori nisu mogli da se odluče da me smatraju „umetnikom".

On je veoma ozbiljan govorili su veoma vešt i uspeva u onome što naumi. Ali, hladan je kao led, u njegovim delima nema emocije, jer on nije ličnost. On je racionalan i, bez sumnje, intelektualac. Za umetnost treba imati srce!

Prošla su četiri meseca od mog dolaska u Madrid i ja sam nastavio da živim isto onako metodično, trezveno i marljivo kao prvih dana. Bolje rečeno, ove osobine pretvarale su se kod mene u asketizam. Zeleo sam da živim u zatvoru, i da sam tamo živeo, nijednog trenutka ne bih zažalio ni za jednom česticom svoje slobode. Na mojim slikama sve je postalo strože. Pripremao sam platna natapajući ih preterano debelim slojem boje i lepka. Na tim gipsastim površinama naslikao sam za vreme prva četiri meseca boravka u Madridu dva kapitalna dela, upečatljiva kao neki autodafe. To je i bio autodafe, jer je podloga od lepka popucala i moje slike su se raspale. Međutim, pre nego što su propale, bile su otkrivene i zajedno sa njima otkrili su i mene.

Studentski dom je bio podeljen na grupe i podgrupe. Jedna od tih grupa smatrala je da pripada književnoj i umetničkoj avangardi, nonkomformistima. U njoj su već klijale katastrofalne mijazme posleratnog perioda. Ta grupa je nasledila jednu malu negativističku i paradoksalnu tradiciju od jedne druge grupe literata i slikara koji su sebe nazivali „ultrašima" i upotrebljavala jedan od onih „izama" koji su rođeni kao posledica zbrkanih evropskih uticaja. Oni su, manje ili više, bili u vezi sa dadaistima. U ovoj grupi iz doma nalazili su se Pepin Belo, Luis Bunjuel, Garsija Lorka, Pedro Garfijas, Euhenio Montes, R. Barades i neki drugi. Od svih koje sam u to vreme upoznao, samo će se dvojica uspeti do vrha: Garsija Lorka u pesništvu i drami i Euhenio Montez u oblasti duše i inteligencije. Jedan je bio iz Granade, drugi iz Sen Žan de Kompostela.

Jednoga dana, u mom odsustvu, čistačica je ostavila otvorena vrata moje sobe i Pepin Belo je, prolazeći hodnikom, opazio moja dva kubistička platna. Odmah je ispričao grupi koja me je poznavala samo iz viđenja šta je otkrio. Bio sam čak predmet njihovog oporog humora; jedni su me nazvali „muzičarom" ili „umetnikom" a drugi „Poljakom". Prezirali su me zbog moje neevropske odeće i smatrali me, manje ili više, bednim ostatkom romantizma. Moja marljivost, moje lice bez traga humora, značilo je u njihovim očima da sam bedna, mentalno zaostala individua, za koju se jedino može reći da slikovito izgleda. Ništa se više nije moglo razlikovati od njihovih sakoa i engleskih pantalona za golf nego moje jakne od somota, moje kravate „lavalier" i moje kamašne. Oni su se kratko šišali, a moja kosa je bila dugačka kao u devojke. U trenutku kada sam ih upoznao bili su naročito obuzeti nekom vrstom kompleksa elegancije i cinizma, kojim su se razmetali sa znalačkim dendizmom. Jednom reči, stideo sam se 0d njih i dugo sam se bojao toliko da sam bio na ivici nesvestice njihovih ulazaka u moju sobu.

Posle otkrića Pepina Bela došli su svi da me vide i sa svojim uobičajenim snobizmom preterali su u svom divljenju. Njihovo čuđenje nije više imalo granica. Mislili su koješta o meni, ali im nije padalo na pamet da sam slikar kubista. Bili su veoma iskreni i priznali mi šta su govorili o meni, pa su mi zauzvrat ponudili svoje prijateljstvo. Manje darežljiv od njih, čuvao sam još uvek izvesno odstojanje, pitajući se da li mogu da izvučem nešto od njih. Za manje od nedelju dana, medutim, stekli su utisak da ih toliko prevazilazim da je uskoro čitava grupa ponavljala: „Dali je rekao ovo... Dali je naslikao ono... Dali je odgovorio: ... Dali misli... To liči na Dalija... To je dalijevski." Brzo sam shvatio da će mi sve uzeti i da mi ništa neće dati. Sve što su oni imali ja sam već imao podignuto na kvadrat ili na kub. Jedino je Garsija Lorka ostavio na mene snažan utisak. On sam je oličavao poetski fenomen u njegovoj celini: od krvi i mesa, zbunjen, krvav, sluzav i veličanstven, koji je podrhtavao od hiljadu mračnih i podzemnih vatri kao i svaka materija spremna da nađe svoj originalni oblik. Reagovao sam i neprijateljski se postavljao protiv „pesničkog kosmosa", tvrdeći kako ništa ne može da ostane nedefinisano. „Kontura", „zakon", mogli su se uspostaviti za sve. Nije postojalo ništa što se ne bi moglo „pojesti". (Već u to vreme ovo je bio moj omiljeni izraz.) Kada bih osetio proždirući i komunikativni požar poezije velikog Frederika, kako se uzdiže u ludim, razbarušenim plamenovima, trudio sarri se da ih obuzdam i da ih ugasim maslinovom granorti moje prerane, antifaustovske starosti, pripremajući već tada roštilj mog transcedentalnog prozaizma, na korne ću, kada dođe vreme i kada od Lorkinog plamena bude ostao samo žar peći pečurke, kotlete i ribe svojih misli. Sve će to biti posluženo na vreme, i toplo, u određeni čas, na čistim čaršavima ove knjige koju baš sada čitate. Jednim udarcem utoliću, za čitav jedan vek, duhovnu i moralnu glad, kao i glad mašte našeg vremena.

Naša grupa je htela da bude sve više i više antiintelektualna, što nas je naravno nagonilo da posećujemo samo intelektualce, i one kafane gde se već kuvala, u jakom mirisu sagorelog ulja, književna, umetnička i politička budućnost Spanije...

Rekao sam već da grupa koja me je prihvatila i primila kao jednog od svojih nije bila u stanju da me bilo čemu nauči. Znao sam da to nije baš tako, jer su me oni naučili bar jednoj stvari koja mi je ostala. Naučili su me da budem „bomba".

Jedno popodne grupa me je odvela na čaj na jedno elegantno mesto u Madridu. U Kristalni dvorac. Cim sam ušao, razumeo sam sve. Trebalo je potpuno da izmenim svoj izgled. Moji prijatelji, koji su osećali mnogo veće samoljublje za moju ličnost nego i ja sam (moj beskrajni ponos branio mi je da se vređam bilo zbog čega) uzeli su na sebe da brane i da čak hrabro Dameću svetu moju čudnu odeću. Na njihovim ljutitim licima kao da se moglo pročitati: ,,Pa šta, naš prijatelj liči na pacova u oluku. U redu. Ali on je najsnažnija ličnost koju ste ikada imali priliku da vidite, i mi ćemo vam, ako budete i najmanje nepristojni prema njemu, razbiti njušku."

Naročito je Bunjuel, koji je bio najrazvijeniji i najsnažniji, gledao oko sebe po sali, tražeći kavgu. Na izlasku rekao sam svojoj telesnoj gardi:

Vrlo ste se lepo poneli prema meni. Ali, nije mi stalo da nastavim ovako. Sutra ću se obući kao ostali svet!

Moja odluka je bila neopoziva. U stvari, ja sam to potajno želeo iz jednog osnovnog razloga. Želeo sam da se dopadnem elegantnim ženama koje sam toga dana otkrio u salonu za čaj. Pa, šta je to „elegantna žena?" To je žena koja vas prezire i koja nema dlaka pod pazuhom. Prvi put u životu video sam tada obrijan pazuh, tako nežno plavičast da mi se učinilo kao najveći luksuz i perverzija. Spremao sam se da proučim ta pitanja ,,do dna", kao što sam činio i za sve ostalo.

Sutradan sam počeo od početka. Od glave. Nisam smeo da odem odmah berberinu u Ricu, kako su mi preporučili moji drugovi. Bio mi je prvo potreban jedan „grosista", da zaseče u masu. Zatim sam imao nameru da frizuru doteram u Ricu. Čitavo popodne lutao sam Madridom tražeći berberina i svaki put sam zbog stidljivosti oklevao da prekoračim prag radnje. Posle hiljadu oklevanja najzad sam izabrao jednoga, koji mi je stavio peškir oko vrata. Strahovito sam se poplašio kada su pali prvi pramenovi. A ako je Samsonov kompleks istina? Pogledao sam se u ogledalu i učinilo mi se da vidim kralja na prestolu sa belim peškirom umesto hermelina na plećima. Obuzela me je užasna panika i tada sam, prvi i poslednji put u životu, za nekoliko trenutaka izgubio veru u sebe. Moja slika kralja deteta odjednom se učinila kao bedan slučaj biološke manjkavosti, kao znak neravnoteže između moje bolešljive konstitueije i moje prerane ali sterilne inteligencije. Da nisam, možda, i ja glupak kao i svi ostali?

Platio sam i krenuo prema Ricu. Na pragu berbernice osetio sam kako nestaju poslednje sumnje. Ni za čim nisam žalio. Kada sam ušao u Ric nisam otišao berberinu već u bar.

- Dajte mi jedan koktel rekao sam barmenu.

- Kakav koktel, gospodine? Nisam znao da postoji više vrsta i nasumice sam odgovorio:

- Nije važno, samo da bude dobar.

Učinio mi se grozan, ali u roku od pet minuta moja mašta ga je pretvorila u nešto odlično. Napustio sam misao da idem berberinu i poručio još jedan koktel. To je bilo dovoljno da shvatim jednu zapanjujuću stvar: prvi put sam izostao iz škole i nisam se zbog toga osećao krivim. Naprotiv, smatrao sam da je period marljivosti završen. Verovatno se neću ni vratiti u školu. Nešto novo se pojavilo u mom životu.

Jednoga dana, došavši u školu, ugledao sam kako jedna grupa učenika snažno mlatara rukama i nešto beskrajno raspravlja. Uskoro sam od njih samih saznao za razlog pobune. Nudili su mi, ni manje ni više, da budem glasnogovornik njihovog antikonformizma. pripremao se konkurs za naimenovanje jednog profesora slikarstva na Akademiji. Mnogi su računali na to mesto, jer je ta klasa bila naročito na dobrom glasu. Profesori kandidati su morali da naslikaju dve slike, jednu na određenu temu a drugu po slobodnom izboru. Slike su bile izložene u školi. Sve su bile jadno osrednje osim slika Danijela Vaskeza-Dijaza, čiji je stil odgovarao onome što se u to vreme zvalo „postimpresionizam". Moje seme je palo na plodnu zemlju i već je jedna manja grupa učenika, onih najaktivnijih i najtalentovanijih, bila puna divljenja za Vaskeza Dijaza. On još nije bio u stanju kubizma, ali je bio prilično pod njegovim uticajem pa su od njega prihvatali ono što su još uvek odbijali da prihvate od mene. Logično, trebalo je da budem za Vaskeza Dijaza. Nažalost, učenici su saznali da će zbog mračnih intriga Vaskez Dijaz biti odbijen u korist nekoga koji nimalo nije zasluživao da dobije profesorsko mesto. Otišao sam sa drugovima u izložbenu salu. Nije moglo biti sumnje. Jedanput sam i ja morao da se složim sa njima, iako sam u dnu srca mnogo više voleo bilo kog starog akademičara koji bi znao da meša boje. Ali, stari akademičari su od pre

nekoliko godina bili potpuno istrebljeni. Izjasnio sam se za Vaskeza Dijaza. To popodne on je ukratko izložio svoje pedagoške metode. Žiri se povukao da bi doneo odluku i zatim se vratio i objavio da je naimenovan neki drugi profesor. Nečujno sam ustao i izišao pre nego što je predsednik izgovorio svoj završni govor. Očekivali su me moji prijatelji iz grupe koja je učestvovala na jednom sastanku intelektualaca republikanaca pod vođstvom Manuela Azanje, koji je kasnije bio predsednik španske republike.

Kada sam se sutradan vratio u školu, među studentima je bila zavladala panika. Obavestili su me da ću biti izbačen iz škole zbog onoga što se dan ranije dogodilo. Nisam to ozbiljno shvatio, ubeđen da moj tihi izlazak ne može da bude dovoljan razlog za izbacivanje. Ali, više nije bilo reči samo o tome. Posle mog nemog protesta studenti su počeli da vređaju članove komisije, da im prete, pa čak i da ih tuku, tako da su akademičari morali da se zatvore u jednu salu. I odatle bi ih sigurno isterali razvaljujući vrata klupama, da policija na konjima nije stigla u dvorište. Pretpostavljalo se da sam jedino ja mogao biti vođa pobune, pošto sam dao znak. Ništa mi nije vredelo što sam se branio. Bio sam izbačen na godinu dana iz Kraljevske akademije. Nekoliko dana kasnije bio sam u Figuerasu. Tu me je uhapsila civilna garda i bio sam odveden u gradski zatvor. Posle mesec dana premestili su me u zatvor u Geroni, a zatim su me pustili, pošto nije postojao nikakav motiv da budem duže zadržan u pritvoru. Bio sam se vratio u Kataloniju usred revolucionarnog vrenja. General Primo de Rivera otac Hoze Antonija, budućeg osnivača falange ugušio je početke pobune energično, ali i očinski. Svi moji prijatelji iz detinjstva u Figuerasu bili su revolucionari i separatisti. Moj otac je, kao javni beležnik, morao da svedoči o izvesnim zloupotrebama i prevarama na Sudu za vreme izbora. Ja sam, međutim, stalno govorio o anarhiji, monarhiji, trudeći se da ih na neki način pomirim i dovodeći tako do kulminacije opštu zbrku koja je vladala u duhovima.

Moj boravak u zatvoru samo je povećavao moju slavu. Za mene, to je pre bilo zadovoljstvo. Bio sam u društvu sa političkim zatvorenicima čiji su me prijatelji i rodaci zasipali poklonima. Svako veče smo pili šampanj. Napisao sam nastavak „Vavilonske kule" i u mislima ponovo proživeo poslednje dane boravka u Madridu. Sada sam iz svega toga mogao da izvučem dragoceno iskustvo. Bio sam srećan i zato što ponovo vidim ampurdanski pejzaž. Posmatrajući ga kroz rešetke zatvora, shvatio sam da sam najzad uspeo malo da ostarim. To je bilo sve što sam želeo, sve što sam iščupao iz mog života u Madridu. Bilo je lepo osetiti se malo starijim baš u trenutku kada sam se našao u zatvoru. Bio je to pravi odmor za moj duh.

Susret sa galom

Jednog popodneva bio sam oslobođen iz geronskog zatvora i stigao sam u Figueras u vreme večere. To isto veče otišao sam u bioskop. Vest o mom izlasku iz zatvora bila se već proširila u gradu i kada sam ušao u salu svi su mi živo pljeskali. Posle nekoliko dana roditelji su me odveli u Kadakes. Tamo sam ponovo počeo da živim kao asketa, predajući se potpuno slikanju i čitanju. Sećanje na raskalašni život u Madridu još je pojačavalo moju strast za učenjem, jer sam sada znao, pošto sam već jedanput držao u svojim rukama ustreptalu pticu jednog novog i uzbudljivog iskustva, da ću, kada se budem vratio u prestonicu, moći ponovo da nastavim sa takvim životom. Cekajući to, trebalo je da ostarim, a da bih ostario, trebalo je da radim, da se borim, da skupim sve svoje intelektualne i fizičke snage kako bih izišao kao pobednik iz ovog krstaškog rata u koji sam pošao da bih osvojio svoju dušu.

Rrajem leta od mene je ostao samo skelet; ličio sam na ona čudovišta Hijeronima Boša koja je Filip ii toliko voleo, na čudovište bez tela kome je ostala samo ruka, oko i mozak. Kada je moja disciplinska kazna istekla, vratio sam se u Madrid, gde me je čekala sa grozničavim nestrpljenjem moja grupa. Bez

mene, govorili su, ništa više nije bilo „isto". Njihova gladna mašta tražila je ideje koje sam jedino mogao da im dam ja. Dočekali su me oduševljeno, negovali me, mazili. Postao sam njihovo božanstvo. Činili su sve za mene: kupovali mi cipele, poručivali mi naročite kravate, rezervisali mesta u pozorištu, pakovali moje kofere, brinuli se o mom zdravlju i potčinjavali se mojim kaprisima.

U to vreme jedna od mojih najomiljenijih zabava bila je da potapam novčanice u viski i da posmatram kako se raspadaju! Uživao sam da to činim pred nekom od onih dama iz polusveta sa kojom sam se inače cenkao sa rafmiranim tvrdičlukom. Posle godinu dana ovog raskalašnog života obavestili su me da sam konačno isključen iz škole.

Ja sam to i očekivao, i nadao sam se da će ta konačna akcija značiti kraj mom raskalašnom životu. Hteo sam da se vratim u Figueras, da tamo radim godinu dana i da zatim ubedim oca kako studije treba da nastavim u Parizu. A onda, kada se budem našao u Parizu. dočepaću se vlasti.

Moj otac je bio očajan. Ovo isključenje iz škole značilo je kraj svih njegovih nada o mojoj javnoj karijeri. Pozirao mi je, zajedno sa mojom sestrom, za jedan crtež olovkom koji je bio jedan od najuspelijih iz tog perioda. U izrazu njegovog lica nazire se patetična gorčina koja ga je tih dana izjedala. Radio sam strogo klasične crteže i istovremeno pokušavao da moje kubističko iskustvo vežem uz neku tradiciju. Moje slike su bile izložene u velikim galerijama u Madridu i Barseloni. Dalmau koji je fizički ličio na neki Grekov lik organizovao mi je individualnu izložbu u svojoj radnji, za koju se smatralo da je najnaprednija od najnaprednijih. O toj izložbi se mnogo govorilo. Javile su se polemike na koje nisam uopšte obraćao pažnju, strasno zauzet radom u svom ateljeu u Figuerasu. Ali Pariz je načuo kako je jedan nov slikar otkriven u Španiji. Na prolasku kroz Barselonu Pikaso je video moju „Ženu s leđa" i veoma je pohvalno govorio o njoj. Povodom toga dobio sam jedno pismo od Paula Rozenberga, koji mi je tražio fotografije slika. Ja ih namerno nisam poslao. Znao sam da ću, onoga dana kada budem stigao u prestonicu, steći vlast.

Prvi put sam boravio nedelju dana u Parizu u društvu tetke i sestre. Taj boravak je bio obeležen trima značajnim posetama: Versaju, Muzeju Greven i Pikasou. Sa Pikasoom me je upoznao Manuel Anhelo Ortiz, slikar kubista iz Granade, s kojim sam se upoznao preko Lorke. Kada sam stigao kod Pikasoa u ulicu La Besi, bio sam toliko uzbuđen i pun poštovanja kao da idem na audiciju kod pape.

- Došao sam k vama pre Luvra rekao sam mu.

- I niste pogrešili odgovorio je.

Doneo sam mu jednu malu sliku, brižljivo zapakovanu: „Devojka iz Figuerasa". Posmatrao je četvrt sata i ništa nije rekao. Posle toga popeli smo se na gornji sprat i Pikaso mi je pokazao gomile slika. Išao je tamoamo i vukao ogromna platna koja je stavljao na štafelaj. U metežu svog ateljea pronalazio je sve što je želeo da mi pokaže, zadajući sebi dosta posla samo zbog mene. Kod svake slike pogledao bi me tako živo i inteligento da sam morao da uzdrhtim. Otišao sam ne rekavši oijednu reč o slikama. Na vratima, izmenjali smo poglede koji su govorili: „Jesmo li se razumeli?" Razumeli smo se!"

Posle ovog putovanja priredio sam drugu izložbu u galeriji Dalmau i poslao sam platna za Salon španskih umetnika u Madridu. Konačno sam postao popularan.

Jednog dana stigao mi je telegram od Huana Miroa, koji je oko 1926. godine već bio slavan; on mi je javljao da stiže u Figueras sa svojim trgovcem Pjerom Lebom. Moj otac je bio veoma impresioniran i počeo je da veruje kako je za mene zaista neophodno da duže boravim u Parizu. Mirou su se veoma dopale moje poslednje slike i on me je blagonaklono uzeo pod svoju zaštitu. Ali je zato Pjer Leb ostao prilično skeptičan pred mojim delima. U jednom trenutku, dok je Leb razgovarao sa mojom sestrom, Miro

me je odveo na stranu i rekao:

Ovi ljudi iz Pariza mnogo su veći magarci nego što mi mislimo. Videćete kada budete došli. To nije tako lako kao što izgleda!

I zaista, posle nedelju dana, dobio sam pismo od Pjera Leba u kome, umesto da mi ponudi divan ugovor, bukvalno kaže ovo: „Obaveštavajte me sigurno o svom radu; zasada su vaše slike isuviše zbrkane i nedostaje im pečat ličnosti. Radite! Radite! Treba sačekati razvoj vaših nesumnjivih kvaliteta. Nadam se da ću jednog dana moći da se vama pozabavim."

Skoro u isto vreme moj otac je primio pismo od Miroa koji mu je objašnjavao koliko bi bilo korisno da dođem u Pariz, i završavao rečima: „Potpuno sam ubeđen da će budućnost vašeg sina biti sjajna."

U to vreme mi je Luis Bunjuel ispričao ideju za jedan film koji je želeo da snimi i za koji je njegova majka davala novac. Njegova ideja mi se učinila osrednja i osnovački avangardistička: trebalo je da se snimi film po tekstovima iz novina, i to od vesti do stripova. Na kraju, trebalo je da neki kelner metlom počisti novine sa trotoara. Smatrao sam da je to jeftino sentimentalno i rekao da scenario ne valja ništa, da ja imam mnogo bolji, veoma kratak i genijalan, potpuno suprotan od onoga što se tada radilo na filmu. To je bilo istina: scenario je čak bio i napisan.

Bunjuel mi je oduševljeno telegrafisao da odmah dolazi u Figueras. Radili smo zajedno na manje važnim detaljima filma, koji je trebalo da se zove „Andaluzijski pas". Bunjuel je otišao za Pariz sa scenarijem. Trebalo je da on režira i montira film i da bude scenograf. Nešto kasnije, kada sam i sam bio u Parizu, mogao sam izbliza da pratim rad na filmu i da učestvujem u režiji, vodeći svako veče razgovore sa Bunjuelom, koji je automatski prihvatao sve što bih ja rekao.

Stigao sam u Pariz razmišljajući o naslovu jednog romana koji sam pročitao u Španiji: „Ili Cezar ili ništa." Uzeo sam taksi i upitao šofera:

Poznajete li dobro javne kuće? Pomalo uvređen, on mi je ipak očinski odgovorio:

- Uđite, uđite, gospodine, i ne bojte se, poznajem ih sve.

Nisam ih sve video, ali sam posetio priličan broj i neke su mi se neizmerno dopale. Učinilo mi se da u „Šabaneu" ima najviše atmosfere. Divio sam se erotskoj fotelji Franca Jozefa, koju je on poručio da bi zadovoljio svoje raznovrsne želje, kadama u obliku labudova i onim čudnim stepenicama koje izgledaju kao da su napravljene od plavca i ukrašene uramljenim ogledalima iz drugog carstva. Ako bi trebalo da izaberem tri mesta na svetu koja su mi se učinila najtajanstvenijim, rekao bih da je stepenište u „Šabaneu" najtajanstvenije i najružnije „erotsko mesto", da je pozorište „Paladio" u Vićenci najtajanstvenije i najbožanstvenije „estetsko mesto", i da je ulaz u grobnicu španskih kraljeva u Eskorijalu najtajanstvenije i najlepše „zagrobno mesto na svetu". Jer, za mene, erotizam treba uvek da bude ružan, estetika božanstvena, a smrt lepa.

Posle javnih kuća otišao sam kod Huana Miroa. Ručali smo zajedno. On nije govorio, ili je veoma malo govorio. Kada sam odlazio, Miro mi je rekao:

- Morate dati da vam se sašije smoking, izlazićemo u svet.

Sutradan sam otišao krojaču da naručim smoking po meri. Stanovao sam u hotelu „Vivijen" u Ulici Vivijen, i kasnije sam saznao da je u toj ulici stanovao nekada Lotreamon. Kada mi je smoking bio gotov, Miro me je odveo na večeru kod grofice Dato.

Vraćali smo se kući sami i Miro se najzad odlučio da govori. Posle svake rečenice energično je stiskao

usne:

- Neće vam biti lako, ali ne gubite hrabrost. Nemojte govoriti mnogo (tada sam shvatio da je njegovo ćutanje možda bilo neka vrsta taktike). Bavite se fizičkom kulturom. Ja imam profesora i svako veče boksujem. Sutra ćemo posetiti Tristana Caru, koji je šef dadaista. On je veoma uticajan i možda će nas pozvati na neki koncert. Treba odbiti. Moramo se čuvati muzike kao kuge... U životu je važno biti tvrdoglav. Kad hoću nešto da izrazim u svojim slikama pa mi ne polazi za rukom, ja udaram glavom u zid dok ga ne okrvavim...

Ostavio me je vičući: Zdravo!

Za trenutak sam video u mašti taj krvavi zid. Bila je to ista krv kao i moja. Već u to vreme Miroovo delo je bilo različito od svega onoga što sam ja mislio i što ću kasnije voleti. Ali, nije bilo važno. Krv je bila tu!

Sutradan smo večerali kod Pjera Leba sa još nekolicinom njegovih štićenika. Oni su svi bili pod ugovorom i uživali su u sitnoj, udobnoj slavi, još prilično svežoj, ali koja je već počinjala da se hladi. Jedina ličnost iz te grupe, koju sam inače potpuno zaboravio, koje se sećam, bio je slikar Pavel Celičev koji me je prvi na svetu uveo u metro. Nisam hteo ni po koju cenu da uđem unutra i moj strah je toliko zabavljao Čeličeva da su mu suze pošle na oči. Kada mi je rekao da će sići na stanici pre moje, zgrabio sam ga i počeo da molim:

- Ali rekao mi je pa to nije ništa. Sići ćeš na sledećoj stanici i videćeš velikim slovima ispisano „Izlaz". Onda ćeš se popeti nekoliko stepenika i već ćeš biti napolju. Uostalom, treba samo da ideš za onima koji budu sišli sa tobom.

A ako niko ne bude sišao? Najzad sam stigao, popeo se i izišao. Posle strašnog pritiska u metrou, sve mi je izgledalo lako. Celičev mi je bio pokazao podzemni put i tačnu formulu za moj uspeh. Kasnije sam uvek u životu koristio ezoterične i okultne metroe duha. Moji najbolji prijatelji nekoliko puta su se pitali šta se sa mnom događa po tri ili četiri meseca.

Ali, gde je Dali? Šta radi? Dali je putovao svojim metroima i pojavljivao se u najneočekivanijem trenutku: „Stižem, penjem se, izlazim." I metro, koji je odlazio sa strašnom bukom, ostavljao me je tamo gore, upola ugušenog, kako neumorno ponavljam: veni, vidi, vici... veni, vidi, vici... veni,vidi,vici...

Stižem, Stižem! Bilo je vreme. Bunjuel je počeo da snima „Andaluzijskog psa". Pjer Bačev je izgledao tačno onako kako sam zamišljao svog junaka. Već se drogirao i stalno je mirisao na eter. Cim je završio naš film izvršio je samoubistvo. „Andaluzijski pas" je bio film mladosti i smrti, film koji sam hteo da zarijem kao bodež u srce duhovnog, elegantnog i kultiviranog Pariza.

Film je prošao onako kako sam računao. Za jedno jedino veče on je uništio deset posleratnih godina i deset godina lažnog intelektualnog avangardizma. Ona grozna stvar, koju su nazivali apstraktnom ili nefigurativnom umetnošću, našla nam se pod nogama, smrtno ranjena, i više nije mogla da se podigne pošto je na početku našeg filma videla kako jedan brijač preseca napola oko mlade devojke. Više u Evropi nije bilo mesta za male manijakalne rombove gospodina Mondrijanija.

Direktori snimanja su obično blazirani ljudi koje ništa ne može da začudi. Naš je mislio da sanja kada smo mu predali listu stvari koje su nam bile potrebne za tako kratak film: gola žena koja pod svakim pazuhom nosi po jednog morskog ježa, maska bez usta za Bačeva i druga na kojoj je umesto usta trebalo da budu dlake koje bi podsećale na dlake ispod miške, četiri trula magarca koje je trebalo staviti na četiri koncertna klavira, jedna prava amputirana ruka, kravlje oko i tri mravinjaka. Moram da priznam da je

onoga dana kada je snimana scena sa trulim magarcem, prizor bio zaista vredan pažnje. Ja sam doterivao njihovu truležinu uz pomoć velikih šerpi punih tečnog lepka koji sam bacao po njima. Iskopao sam im oči i zatim povećao duplje makazama. Iseckao sam im vilice da bih bolje otkrio zube. Dodao sam i jednu veštačku vilicu da bih pojačao utisak. Izgledalo je kao da ti magarci bljuju svoju sopstvenu smrt na ove druge vilice, to jest na dirke klavira, koji su bili mračnije crni nego što bi bili pedeset mrtvačkih kovčega.

„Andaluzijski pas" me je odvratio od mondenske karijere u koju je trebalo da me uputi Huan Miro. Rekao sam mu:

Više volim da počnem sa trulim magarcima. To je mnogo hitnije. Ostalo će zatim doći samo.

Nisam se varao. Jedne večeri susreo sam u baru „Kupola" Robersa Desnosa. Odveo me je u svoj stan. Kao i uvek, nosio sam pod miškom sliku koju sam želeo da pokažem. Desnos je hteo da je kupi, ali nije imao novca. On je razumeo originalnost onoga što sam dao u toj slici koja se zvala „Prvi prolećni dan".

To uopšte ne liči na ono što se radi u Parizu rekao mi je.

Posle toga je, ne zaustavljajući se, govorio o Robespjeru, i to s košmarskom nervozom i s beskrajnim i nategnutim lirizmom, zbog koga sam dobio neodoljivu želju da idem na spavanje. Kao i uvek kada bih dugo slušao priče o francuskoj revoluciji, sutradan sam se razboleo od strašne angine. Užasno slab, morao sam da ostanem u krevetu, sam u svojoj hotelskoj sobi, ja koji sam nekada, zbog najmanje groznice, bivao okružen hiljadama pažnji i ceremonijalnih briga.

Ustao sam posle kraćeg vremena, slab i obeshrabren, kao da više nikada neću povratiti svoje nekadašnje zdravlje. Video sam sve crno. Cinilo mi se da je „Andaluzijski pas", koji još nije bio prikazan publici, potpun promašaj. Da sam mogao, imištio bih ga. Nedostajalo mu je još jedno pola tuceta trulih magaraca, glumci su bili bedni, a scenario nabijen poetskim slabostima.

Osim toga filma šta sam još napravio? Nekoliko mojih izlazaka pokazali su se kao potpuno beskorisni. Stidljivost me je sprečavala da zablistam i punila me nezadovoljstvom prema samom sebi. Kamij Geman, trgovac slikama, obećavao mi je ugovor, ali on još uvek nije bio potpisan.

Nisam uspeo da nađem elegantnu, ili neelegantnu ženu koja bi prihvatila da se potčini mojim erotičnim fantazijama. Jurio sam ulicama kao pas pred parenje i ništa nisam nalazio.

Vraćao sam se u moju prozaičnu hotelsku sobu s bolovima u nogama i gorka tuga mi je punila srce. U mašti sam video sve te nepristupačne žene koje sam proždirao očima. Bilo je u Parizu toliko ženskih stražnjica, a nijedna nije dolazila da mi se približi u krevetu na koji sam padao sam, bez misli.

Često sam išao u Luksemburški park. Sedeo sam na klupi i plakao. Jedno veče, Geman, moj budući trgovac slikama, odveo me je na bal Tabaren. Pokazao mi je nekoga čoveka koji je ulazio u društvu neke žene obučene u haljinu sa crnim šljokicama.

To je nadrealistički pesnik Pol Elijar. On je veoma uticajan u Parizu i štaviše, kupuje slike. Njegova žena je u Švajcarskoj.

Pošli smo im u susret i upoznali se, okruženi bocama šampanjca. Elijar je izgledao kao neka ličnost iz legende; pio je mirao i pažljivo posmatrao lepe žene oko nas. Pre nego što smo se rastali, obećao je da će sledećeg leta doći u Kadakes.

Sutradan uveče seo sam u voz za Španiju, na stanici Orsej. Kao da su se svi anđeli s neba sastali da me otprate do bifea gde sam ručao. Prvi put sam tada, posle angine, bio stvarno gladan.

Više ti nije potrebno da budeš bolestan, Salvadore, jer više ne moraš da „potčiniš Pariz".

Iskustvo me je naučilo da se čovek, svaki put kada nešto želi da pobedi i u tome ne uspe, razboli. Oni koji gospodare situacijom nisu nikada bolesni, čak i ako je njihov organizam u stvari, svakim danom sve slabiji. Zakačio sam, znači, na čiviluku stanice Orsej svoju bolest, kao neki stari kaput koji mi više neće biti potreban za leto koje je počinjalo. Ako mi bude potreban sledeće zime, uzeću nov. Do viđenja!

Probudio sam se sutradan ujutru u Kataloniji. Prolazili smo preko moje drage ampurdanske doline i pored „Mlina kod kule".

Kao što se nebo razvedri posle bure, tako sam i ja posle bolesti u Parizu, upoznao period „najprozračnijeg" zdravlja; kažem „naprozračnijeg" jer sam se osećao kao da „vidim" kroz svoje telo savršen rad svih malih mehanizama moje anatomije koja se ponovo rascvetavala. U meni se sve jasnije ocrtavao jedan magloviti predosećaj: zdravlje je bilo predskazanje ljubavi. Tog leta je trabalo da upoznam ljubav.

Znači, bio sam čovek, sada, 1929. godine, u tom selu mog detinjstva i mog mladićstva, u tom belo okrečenom Kadakesu. Bio sam čovek i trudio sam se svakoga dana sve više da postanem lud. Tu sam prvi put počeo da dobijam krize smeha. Bile su tako snažne da sam posle njih morao da se opružim na krevet da bih se odmorio. Čemu sam se smejao? Skoro ničem. Zamišljao sam, na primer, tri vrlo mala sveštenika koji, jašući magarce u indijanskom redu, prelaze preko mosta u jednom japanskom vrtu nalik na onaj iz Carskog sela. U trenutku kada je poslednji i najmanji od trojice sveštenika silazio sa mosta, ja bih ga nogom strašno udario u zadnjicu. Zaustavio bi se kao progonjeni miš i brzo se vraćao nazad da bi pobegao u suprotnom pravcu. Cinilo mi se da je strah, koji bih video na licu malog sveštenika u trenutku kada sam ga udario u stražnjicu, najsmešnija stvar na svetu.

Još jedan primer: sviđalo mi se da zamišljam svoga sagovornika, ili bilo kog poznanika, sa malom buljinom koja mu čuči na glavi. A na buljininoj glavi stajao je, tako da se dobro vidi, izmet. Buljina je bila izvajana, a izmet je trebalo da bude, naravno, moj. Efikasnost ove buljine nije bila ista, i zavisila je od osoba na čijoj je glavi sedela. Kod izvesnih, komični efekat je dostizao paroksizam, a kod nekih nije išlo. Trebalo je da promenim glavu, često nekoliko puta, pre nego što bih pronašao onu koja bi odgovarala mojim željama. Ali kada bih je najzad našao, ništa me nije više radovalo nego da posmatram lice osobe koja nije sumnjala ništa o tome šta sam joj stavio na glavu, i ukočeni pogled ptice.

Tada sam primio telegram od mog trgovca Kamija Gemana. S njim sam potpisao ugovor po kome je on, za tri hiljade franaka, polagao sva prava na slike koje ću naslikati tog leta.

Geman je poslao telegram i došao. Veoma mu se dopala „Sumorna igra" koja nije bila sasvim završena.

Nekoliko dana kasnije doputovali su i Rene Magrit sa ženom, pa zatim Luis Bunjuel. Pol Elijar je pismom javio da dolazi.

Posle nekoliko dana bio sam prvi put okružen grupom nadrealista koji su dotrčali privučeni čudnom ličnošću koju su otkrili. Došli su samo zbog mene, jer Kadakes nije nudio nikakav komfor za letovanje, a ja sam stanovao kod mog oca.

Svi su bili začuđeni mojim krizama smeha. To čuđenje, koje sam im čitao na licima, još je povećavalo moju smešljivost. Uveče, dok smo, da bi se osvežili, sedeli na plaži i najozbiljnije razgovarali, ja bih osetio želju da nešto kažem i u trenutku kada bih otvorio usta počinjao bih da se smejem do suza. Prestao sam potpuno da govorim, da ne bih morao da se smejem. Moji prijatelji nadrealisti prihvatili su rezignirano moj smeh, smatrajući ga kao jednu od brojnih nepriličnosti, svojsstvenih tako očiglednom

geniju kakav sam ja bio.

Jednoga dana, baš kada sam se previjao od smeha, neka kola se zaustaviše pred mojom kućom. Iz njih je izašao Pol Elijar sa ženom. Bili su umorni od dugog puta i skoro su nas odmah napustili i otišli u hotel „Miramar". Zakazali su nam tamo sastanak za pet sati.

Učinilo mi se da je lice Gale Elijar veoma inteligentno, ali, izgledalo je kao da je neraspoložena i nezadovoljna što se nalazi u Kadakesu.

U pet sati naša mala grupa je otišla k njima. Smestili smo se svi na jednu terasu u senci platana. Uzeo sam pero i dobio nastup smeha. Objasnili su slučaj Elijaru, koji se veoma zainteresovao.

Uveče, u šetnji, počeo sam razgovor o nekim veoma ozbiljnim pitanjima sa Elijarovom ženom Galom. Bila je iznenađena privlačnošću mojih razmišljanja i priznala je da sam joj se ranije, pod platanima, učinio antipatičan i nemoguć, zbog moje napomađene kose koja mi je davala izgled profesionalnog igrača argentinskog tanga.

Vraćajući se iz šetnje razgovarao sam sa Elijarom i ubrzo shvatio da je on pesnik Lorkine klase, jedan od veoma velikih i najautentičnijih. Pokušao sam da stavim malu buljinu na njegovu glavu, ali nisam uspeo da je vidim. Pokušao sam istu stvar sa još nekolicinom pesnika, ali smeh nikako nije dolazio. Isto je bilo i sa svima ostalima sa kojima je ranije obično uspevalo. Najzad sam zamislio buljinu s glavom nadole, zalepljenu izmetom za trotoar. To me je užasno zasmejalo; nisam mogao da nastavim šetnju, već sam morao prvo da legnem na zemlju.

Otpratili smo Elijarove u hotel „Miramar" i zakazali im da se sutradan u jedanaest časova nađemo na plaži.

Sledećeg jutra sam se probudio mnogo pre izlaska sunca; grlo mi je bilo stegnuto od dubokog nemira. Pomisao da će moji prijatelji, a naročito Elijarovi, biti u jedanaest sati na plaži, i da iz učtivosti moram da budem tačan i da prekinem rad sat ranije nego obično, dovodila me je do očajanja i unapred mi upropašćavala jutro. Zeleo sam da zaustavim kretanje sunca, da ga utopim ponovo u more iz koga je izašlo, i da na taj način odložim na neodređeno vreme bitku koju su predosećala moja čula. Ali, o kakvoj se bici radilo? To jutro je blistalo kao sva druga jutra; jedino je, možda, vladao onaj laki mir koji prethodi velikim događajima. Kuća je živela kao i svakog drugog jutra: devojka je stigla i stavila ključ u kuhinjsku bravu, vesla ribara udarala su po vodi, stado koza i jarac prolazili su ispred mojih prozora. Dan je ličio na svaki drugi. Pa ipak... šta će se dogoditi? Nisam mogao da sedim pred štafelajem. Probao sam sestrine minđuše; ali, ne, ovaj nakit nije bio pogodan za kupanje a ja sam hteo da budem izuzetno koketan zbog Elijarovih. A zašto se ne bih pojavio nag i raščupane kose, pošto su me već videli sa zalizanom kosom prošle večeri i opet će me takvog videti večeras? Kada budu stigli, razmišljao sam, stići ću sa četkom u ruci, razbarušen i sa bisernom ogrlicom oko vrata. To će, uz moju pocrnelu kožu, kao u Arapina, izazvati utisak dostojan interesovanja. Napuštajući konačno štafelaj, počeo sam da sečem svoju najlepšu košulju, skraćujući je toliko da dopire samo do pupka. Obukao sam je a zatim sam napravio ogromnu rupu na ramenu i drugu na grudima, otkrivajući crne malje; treća je bila u visini grudi, jer sam želeo da pokažem smeđu bradavicu. A. okovratnik? Da li treba da ga zakopčam, ili ne? Ni jedno ni drugo. Isekao sam ga. Ostao je poslednji problem koji je trebalo rešiti: problem kupaćih gaćica, koje su mi izgledale isuviše sportske i nisu bile u skladu sa kostimom mondenskog i egzotičnog slikara koji sam sebi napravio. Prevrnuo sam ga na naličje da bih pokazao belu pamučnu postavu isprljanu mrljama rđe. To su bile mrlje od metalne kopče na gaćicama koja je oksidisala. Šta sam drugo mogao da izmislim na, silom okolnosti, ograničenu temu kupaćeg kostima?

Ali, to je bio tek početak: obrijao sam se ispod pazuha i pošto nisam dobio ono idealno plavetnilo koje sam opazio kod elegantnih madridskih dama, uzeo sam malo vešplava, pomešao ga sa puderom, i obojio se ispod miške. To je bilo lepo samo kratko vreme,dok znoj nije otopio šminku koja je počela da curi u plavičastim mlazevima niz moje telo. Perući se ispod pazuha, video sam da mi koža od trljanja postaje ružičasta. To je bilo bolje od plavetnila. Shvatio sam da je crvena boja potrebna. Ranije, dok sam se brijao, lako sam se ogrebao i s desne strane se pojavila mala mrlja od usirene krvi. Ponovo sam se obrijao i to tako da sam uskoro bio sav krvav. Trebalo je sad samo da ostavim da se krv usiri; iz koketerije sam tu krv poprskao svuda malo po sebi. To je toliko lepo izgledalo na kolenima, da nisam odoleo zadovoljstvu da čitavu stvar dovršim jednom malom posekotinom. Kakav posao! I to još nije bilo sve: stavio sam iza uha crveni božur. Sada mi je bio potreban neki miris. Gadila mi se moja kolonjska voda. Pa šta onda? Sedeći na svojoj slikarskoj stolici, Salvador Dali je počeo duboko da razmišlja. Ah! Kada bi mogao da se namiriše mirisom onog jarca koji svakoga jutra prolazi ispod njegovih prozora! Pažnja. Dali je iznenada ustao sa genijalnom idejom u glavi.

Našao sam svoj miris! Upalio sam rešo i prokuvao riblji lepak u vodi. Otrčao sam iza kuće, znajući da su tamo ostavili nekoliko džakova kozjeg izmeta, čiji me je miris do tada samo polovično zadovoljavao. Uzeo Sam šaku izmeta, vratio se u atelje i bacio ga u vrijuću vodu. Zatim sam četkicom izmešao sve to. Čas se više osećao miris ribe, a čas miris koze; ali, znao sam da će, sa malo strpljenja, mešavina biti savršena, naročito ako dodam još nekoliko kapi esencije belog luka. O čuda! Bioje to pravi miris jarca. Kada se sve ohladilo, dobio sam masu kojom sam se istrljao po telu. Bio sam spreman.

Spreman, za šta? Približio sam se prozoru koji je gledao na plažu. Ona je već bila tamo! Ko? Ona? Ne prekidajte me! Rekao sam da je Ona već bila tamo, i to vam mora biti dovoljno. Gala, Elijarova žena. To je bila ona! Prepoznao sam je po golim leđima.

Kako sam mogao čitavo popodne da provedem s njom ne prepoznavši je, ne sumnjajući ni u šta? Zbog nje sam izmislio ovo ludačko svadbeno ruho, zbog nje sam se namazao izmetom koza i odrao se ispod pazuha! Sada, kada sam je ugledao na plaži, nisam više smeo ovako da se pojavim. Gledajući se u ogledalu, našao sam da izgledam bedno.

„Ličiš na pravog divljaka, Salvadore, a ti to mrziš." Presvukao sam se i oprao što sam bolje mogao, da bih se oslobodio zagušljivog mirisa koji je iz mene izbijao. Ostavio sam samo bisemu ogrlicu i božur, dopola iščupan.

Na plaži sam pošao u susret prijateljima, ali u trenutku kada je trebalo da kažem Gali dobar dan, protresao me je takav nastup smeha da nisam mogao izustiti ni reči. Nastupi su se ponavljali svaki put kad mi se ona obraćala i kada je trebalo da joj odgovorim. Pomireni s tim, moji prijatelji su izgledali kao da kažu:

Tu smo. Sad, će to potrajati opet čitav dan. Provodili smo vreme besno bacajući kamenje u vodu. Naročito je Bunjuel bio razočaran, jer je bio došao u Kadakes da sa mnom radi na novom scenariju. A ja, želeći sve više da uzdržim svoju ludost, samo sam mislio na Galu, obasipao je pažnjom i samo na nju usredsredio misli. Pošto nisam mogao da govorim sa njom, zasipaO sam je ljubaznostima, donosio joj jastuke, čašu vode, premeštao je da bi bolje videla pejzaž. Da sam mogao, hiljadu puta bih joj skinuo i obukao cipele. Kada bih uspeo, u šetnji, da makar za trenutak dodirnem njenu ruku, sav bih uzdrhtao i činilo mi se kao da oko mene pada kiša zelenog voća; kao da sam, umesto Galine ruke, pre vremena otresao još nežno drvo svoje želje. Gala, koja je sa jedinstvenom intuicijom videla sve što se u meni pojavljivalo kao „reakcija", nije videla da sam ludački zaljubljen u nju. Nazirala je u meni poluludog genija sposobnog za veliku moralnu hrabrost. I pošto je i ona želela nešto, svoj sopstveni mit, počela je

da veruje kako sam ja jedini sposoban da joj ga stvorim.

Moja slika „Sumorna igra" zabrinjavala je moje prijatelje. Gaće uprskane izmetom bile su naslikane s takvim realizmom punim samozadovoljstva da su se svi pitali jesam li ili nisam koprofag. Mogućnost da sam oboleo od te odvratne bolesti izazvala je, najzad, u njima pravu nelagodnost, koja je stalno rasla. Gala je odlučila da raščisti sa tom sumnjom. Rekla mi je da želi da razgovara sa mnom o veoma važnoj stvari i zamolila me da se s njom sastanem. Uspeo sam da joj odgovorim ozbiljno kako to ne zavisi od mene, i da, čak i ako, dok ona bude govorila, prsnem u smeh, to me neće sprečiti da je pažljivo saslušam i da joj ozbiljno odgovorim. Zabrinut Galin ton zamalo da nije izazvao u meni nov nastup ludačkog smeha; uspeo sam da se uzdržim samo snagom volje. Zakazali smo sastanak za sutradan uveče. Dogovorili smo se da dođem po nju u hotel i da se prošetamo među stenama. Poljubio sam joj ruku i otišao.

Cim je okrenula leđa, presavio sam se od smeha i morao sam da sednem na jedan prag i da sačekam da prođe kriza. Na putu sam susreo Kamija Gemana i njegovu ženu. Oni su me čitavo vreme posmatrali i zaustavili se da sa mnom razgovaraju.

Morate paziti rekao mi je on. Od pre izvesnog vremena preterano ste nervozni. Možda isuviše radite?

Sutradan sam otišao po Galu. Krenuli smo u šetnju medu stene Kojala, čija melanholija podseća na melanholiju pejzaža neke druge planete. Cekao sam da Gala počne razgovor koji je najavila, ali ona očigledno nije mogla, jer nije znala kako da počne. Pružio sam joj priliku napravivši jednu aluziju. Prihvatila je to sa zahvalnošću, dajući mi ipak na znanje da joj nimalo nije potrebna moja pomoć. Evo kako je otprilike tekao naš razogovor:

- Reč je o vašoj slici „Sumorna igra". Zaćutala je za trenutak, dajući mi vremena da je preduhitrim i da pogodim. Hteo sam da odgovorim, ali sam ipak više voleo da pričekam u slučaju da se pojavi još nešto.

- To je vrlo značajno delo nastavilaje ona i zato svi prijatelji, i Pol i ja, želimo da shvatimo čemu odgovaraju izvesni elementi koje vi izgleda smatrate veoma važnim. Ako su te „stvari" vezane uz vašu egzistenciju, ja se bitno ne slažem sa vama jer mi se to čini s obzirom na moj život užasno. Ali, to se tiče samo vašeg života i moj ne može u to da se meša. Međutim, ako se služite vašim slikama radi širenja jednog poroka za koji smatrate da je genijalan, to, po nama, dovodi u opasnost snagu vašeg dela i svodi ga na psihopatološki dokumenat.

Bio sam u iskušenju da odgovorim jednom laži. Kada bih joj priznao da sam koprofag, kako su verovali prijatelji iz nadrealističke grupe, to bi me u njihovim očima učinilo još fenomenalnijim i interesantnijim. Međutim, oštar Galin ton, napregnut izraz njenog lica i njena potpuna, dostojanstvena iskrenost, nagnali su me da kažem istinu.

- Kunem vam se da nisam koprofag. Grozim se koliko i vi te vrste poroka. Ali smatram da su i ovi skaredni elementi nešto što užasava, isto koliko i krv ili moja fobija prema skakavcima.

Cekao sam da Gala pokaže olakšanje posle mog odgovora. Međutim, ona je ostala zabrinuta, kao da postoji nešto što je proždire. Zamalo joj nisam rekao: ,,A vi? O čemu je reč? Zašto više ne razgovaramo?" Ali nisam ništa rekao. To meso tako blisko mome, tako stvarno, sprečavalo me je da govorim. Bolećiva lepota tog lica nije predstavljala jedinu eleganciju ovog tela; gledao sam njen struk, povijen dok je hodala pobedonosno, i rekao sam sam sebi već sa nekom vrstom estetskog humora: ,,I lice Pobede rnože da bude zamračeno neraspoloženjem. Ne treba ga dirati." Ipak, hteo sam da je dodirnem, hteo sam da je obgrlim oko struka, kad njena ruka iznenada uze moju. To je bio trenutak za smeh, i ja se zasmejah nervoznije i gromoglasnije nego ikad, jer je u tom času to bilo najuvredijivije za nju. Ali,

umesto da bude povređena zbog tog smeha, ona se ponosila. Natčovečanskim naporom ona mi još jače steže ruku, umesto da je prezrivo pusti, kako bi učinila svaka druga žena. Svojom medijumskom inteligencijom shvatila je tačan smisao moga smeha, koji je drugima bio toliko nerazumljiv. Moj smeh nije bio „veseo", kao smeh ostalog sveta. On nije bio izraz skepticizma ili frivolnosti, već izraz fanatizma, kataklizme, ponora i užasa. A ja sam joj baš tada bacio pod noge najstrašniji, najkatastrofalniji smeh na svetu.

Mali moj rekla je ona više se nećemo rastajati.

Ona će biti moja Gradiva' moja pobeda, moja žena.

(„Gradiva", Jensenov roman u interpretaciji Sigmunda Frojda.)

Ali zato je trabalo prvo da me izleči. I ona me je izlečila. Zahvaljujući neukrotivoj moći svoje ljubavi, čija dubina misli i praktična veština prevazilaze ambicioznije psihoanalitičke metode.

Moji histerični simptomi su nestali jedan za drugim i kao nekom mađijom postao sam ponovo gospodar svog osmeha, svog smeha, svojih pokreta. Novo zdravlje izraslo je kao ruža u mojoj glavi. Pošto sam otpratio Galu na figuerasku stanicu, gde je uzimala voz za Pariz, uzviknuo sam, trljajući ruke:

- Najzad, sam!

Iako su ubilačke vrtoglavice moga detinjstva bile izlečene, trebalo je da prođe još dosta vremena da bih se izlečio od želje za usamljenošću.

- Gala, ti si stvamost!

Cesto sam ovako razmišljao, upoređujući nju, biće od krvi i mesa, sa onim idealnim slikama mojih pseudo-ljubavi. Udisao sam snažno miris jednog kupaćeg kostima od vune koji je sačuvao malo njenog mirisa. Hteo sam da mislim o njoj, živoj i stvarnoj, ali mi je bilo potrebno i da s vremena na vreme ostanem sam. Ta nova usamljenost izgledala mi je stvarnija od one ranije i ja sam je zato više voleo. Zatvorio sam se čitav mesec dana u svoj atelje u Figuerasu i nastavio da živim kaluđerski, završavajući portret Pola Elijara i dva velika platna, od kojih će jedno postati slavno. Na njemu je bila naslikana velika, modra i voštana glava rumenih obraza i dugih trepaviea. Ogroman nos oslanjao se na zemlju. Umesto ustiju nalazio se skakavac u čijem su trulom trbuhu vrveli mravi. Glava se završavala omamentima u stilu 1900. godine. Ta slika se zvala „Veliki masturbator".

Čim bih završio sliku, poveravao sam je jednom drvodelji iz Figuerasa, koji ju je pakovao, manijački brižljivo, kao što sam od njega tražio. Ime ovoga čoveka treba svakako upisati na listu mojih anonimnih žrtava.

Krenuo sam za Pariz, gde je od 20. novembra do 5. decembra trebalo da se održi moja izložba u Galeriji Geman.

Bio sam sam, ali i stalno sa Galom. Ljubav me je učinila prezrivim i darežljivim. Glava mi je bila puna borbenih planova. Odjednom su mi se učinili preuranjeni. I ja, najambiciozniji od svih slikara, odlučio sam da odem sa Galom na svadbeni put, dva dana pred otvaranje moje prve izložbe u Parizu, prestonici umetnosti. Tako nisam čak video kako su raspoređene slike na ovoj prvoj izložbi mojih dela. Priznajem da smo Gala i ja bili toliko obuzeti našim telima da skoro nijednog trenutka nismo mislili na moju izložbu, koja je već tada bila „naša" izložba.

Gala me je ostavila u Figuerasu i otišla u Pariz. U porodičnoj trpezariji odigrala se bura. Nekoliko dana kasnije dobio sam pismo od oca u kome me obaveštava da me se porodica zauvek odrekla. Iste večeri

naručio sam taksi, koji me je sutradan odvezao do granice, gde sam uzeo direktan voz za Pariz.

Cim sam se vratio u Pariz, shvatio sam da mi je uspeh moje izložbe kod Gemana doneo mnogo neprijatelja. Ko su bili ti neprijatelji? Skoro svi. Moderna umetnost zahtevala je masovnu mobilizaciju protiv jednog dela koje je bilo snažno i smelo, nerazumljivo, razočaravajuće i subverzivno. Najzad, to nije bila „mlada" moderna umetnost. Odjednom su shvatili da se užasavam svoga vremena. Umetnički časopisi su me ignorisali do poslednjeg trenutka, dok su stara gospoda sa umoljčanim kamašnama, i sa brkovima umrljanim burmutom i jaknama ukrašenim rozetama Legija časti, vadili svoje monokle da bi bolje videli moje slike. Padali su u iskušenje da ih ponesu i okače u svojim trpezarijama pored jednog Mesonijea. Starci koji se ni posle pedeset godina nisu zamorli od ljubavi prema slikarstvu voleli su moje slike i razumeli ih. Osetili su da sam tu da ih branim. U stvari, to im nije bilo potrebno, jer oni su već predstavljali snagu i ja sam se jednostavno stavio na njihovu stranu, na stranu tradicije koja će pobediti.

Kada sam stigao u Pariz, intelektualni krugovi su već bili istrunuli zbog kobnog i već oslabljenog uticaja bergsonizma, čija je apologija instinkta i životnog elana dovela do prostačkih estetskih revalorizacija. Afrika je divljački navaljivala na parisku inteligenciju. Zahvaljujući Pikasou i nadrealizmu, obožavali su crnačku umetnost. Crveneo sam od sramote i besa gledajući naslednike jednog Rafaela kako se podaju ovom ludilu. Trebalo je da pronađem protivotrov, zastavu kojom bih se suprotstavio ovim prozvodima straha, gluposti i duhovnog robovanja! Palo mi je na pamet da nasuprot divljačkim predmetima lansiram dekadentne, civilizovane i evropske predmete „modernog stila". Uvek sam smatrao da je epoha 1900. psihološka rezultanta grčko-rimske dekadencije. S obzirom na to da ovi ljudi odbijaju razgovor o estetici i zanose se samo životnim elanom, hteo sam da im pokažem kako u najmanjem ukrasnom detalju jednog predmeta iz 1900. godine ima više misterije, poezije, erotizma, ludila, nemira, patosa, veličine i biološke dubine nego u njihovim ružnim i divljačkim fetišima. Jednoga dana otkrio sam usred Pariza ulaze u metro iz 1900. godine. Na nesreću, već su počinjali da ih ruše i zamenjuju groznim anonimnim konstrukcijama. Fotograf Brasaj napravio je niz fotografija dekorativnih elemenata ovih ulaza i niko nije mogao da poveruje očima, toliko je „moderni stil" ličio na nadrealizam. Na buvljoj pijaci su počeli da traže predmete iz 1900. godine. Ponovo su ušle u modu pesme iz epohe u revijama sa kostimima iz 1900. godine.

Video sam kako se Pariz menja pred mojim očima, i na moje naredbe. Ali, kao i uvek, moj sopstveni uticaj toliko me je nadrastao da je bilo nemogućno nekoga uveriti da potiče od mene. Isti fenomen javio se i nekoliko godina kasnije, prilikom mog drugog boravka u Njujorku. Opazio sam da se najveći broj izloga velikih magazina inspiriše prilikom uređivanja nadrealističkim pravilima koja sam prvi put lansirao. Stalna drarrta moga uticaja je u tome što mi on izmiče iz ruku i ja ne mogu ni da ga usmerim, ni da ga iskoristim. Živeo sam u Parizu koji je slušao moje naredbe. Čitao sam članak protiv funkcionalne arhitekture i znao da to potiče od mene. Ako bi neko, bilo kojim povodom, rekao: „Bojim se da to ne izgleda moderno", znao sam da i to potiče od mene. Javnost se nije odlučivala da me sledi, ali sam ipak uspeo da uništim njena ubeđenja! Moderni umetnici su imali mnogo razloga da me mrze.

Pošto nisam mogao da iskoristim svoja otkrića, drugi su me krali. Bio sam već lansirao „moderni stil" i trebalo je samo da izađem na ulicu da bih shvatio kako se širi: čipke, filmovi, noćni lokali, cipele, sve je bilo u skladu. Stotine zanatlija je zarađivalo za život praveći ove predmete, dok sam se ja šetao Parizom nemoćan da išta učinim. Svi su, znači, mogli da realizuju moje ideje, osim mene! U tom trenutku ne bih znao kako i kome da se obratim za skromno mesto statiste u jednom od tih filmova a' la 1900, koji su snimani sa puno „zvezdi" i miliona.

To je bila obeshrabrujuća epoha mojih pronalazaka. Prodaja mojih slika sukobljavala se sa franmasonerijom moderne umetnosti. Trebalo je da se odlučim i da na drugi način zarađujem za život.

Napravio sam listu pronalazaka za koje sam smatrao da su nepogrešivi.

Pronašao sam:

Veštačke nokte sa malim ogledalima; providne lutke za izloge. U njihova tela mogla je da se sipa voda, po kojoj bi plivale ribe, podražavajući krvotok; nameštaj od bakelita izrađen po otisku kupčevog tela; pokretne skulputre ventilatore; kaleidoskopske naočari za putovanje automobilom kroz dosadne predele; fotografske maske za snimanje žurnala; kombinovanu šminku za uklanjanje svih senki na licu; cipele sa federima za lakši hod i tako dalje, i tako dalje.

Ti pronalasci su bili naše mučenje. Naročito su mučenje za Galu, koja je fanatično odano odlazila posle doručka sa mojim pronalasima pod miškom u krstaški pohod. Njena izdržljivost prevazilazila je granice ljudskih mogućnosti. Vraćala se uveče, zelena, mrtva od umora i još lepša zbog svog žrtvovanja. Pitao sam je:

Nije uspelo?

Pričala mi je strpljivo i detaljno sve. Cesto smo plakali, a zatim odlazili da utopimo brige u zaglupljujućoj tami kvartovskog bioskopa. Uvek je bila ista priča: prvo su govorili da je moj pronalazak bezuman i bez trgovačke vrednosti. Zatim, kada bi ih Gala svojom upornošću ubedila u praktičnu vrednost otkrića, odgovarali su joj da ju je, iako je stvar zaista interesantna, nemogućno realizovati i da bi bila ludački skupa.

A ipak... a ipak, svi su moji projekti, kasnije ili ranije, realizovani. Realizovali su ih drugi, i uglavnom toliko loše da mi je bilo nemoguće da se na njih vratim. Jednoga dana bismo otkrili da su za veče lansirani veštački nokti, drugoga dana da aerodinamični automobili kruže ulicama. Jednoga jutra poročitao sam u novinama: „Postavili su u izlog providne lutke-manekenke koje služe kao akvarijumi za ribe. To liči na Dalija."Bila bi sreća ako bi me uopšte pomenuli, jer su veoma često govorili da u svojim slikama kopiram tuđe ideje! Voleli su moje ideje od onog trenutka kada bi ih neko dugi oskrnavio, pod izgovorom da će napraviti bolje. Strašni francuski zdravi razum zgrabio je moje, ubrzo slavno ime, ali samo zato da od njega napravi neku vrstu strašila za ptice. „Dali, oh, da, to je neobično, ali je ludo i neizvodljivo". A ja sam toliko želeo da bude izvodljivo! Hteo sam da otmem tom društvu, koje mi se divilo i bojalo me se, malo njegovog zlata koje bi omogućilo meni i Gali da živimo bez onog zamornog fantoma novčanih briga koje su nas odavno pratile. Iako nisam zarađivao, Gala je uspevala da učini čuda sa ono malo novca što smo imali. Nikada prljave uši i boemski život nisu ušli kod nas na svojim klimavim nogama i svojim ogrtačima od prljavih čaršava! Nikada nismo upoznali jučerašnje ponovo pečene krompire niti ružnu brigu oko službenika kompanije za gas i elektriku koji sa računima u rukama očajno zvone na sporednim vratima prazne kuhinje. Nikada nismo podlegli prozaičnostima svakodnevnog života. Zahvaljujući Galinoj strateškoj veštini, sve je bilo izgovor za sve veće zbližavanje naših dveju duša. Sa malo novca jeli smo skromno, ali dobro. Nismo izlazili. Gala je sama šila svoje haljine a ja sam za to vreme radio sto puta više od bilo kog osrednjeg slikara. Svim srcem i krvlju pripremao sam nove izložbe, odgovarao nekolicini retkih prijatelja. Gala mi je ponekad prebacivala da radim za isuviše nisku cenu, a ja sam joj odgovarao da je pravo čudo što uopšte imam prijatelje, pošto sam ja genije, a sudbina genija je da umru od gladi.

Živimo tako skromno zato što ti i ja svakoga trenutka činimo natčovečanski napor koji će nam pomoći da se najzad probijemo.

Oko nas su slikari, danas zaboravljeni, živeli odlično, unoseći osrednjost u dalijevske ideje. Integralni Dali se pokazao kao nesvarljiva, isuviše zabiberena hrana, ali je zato recept koji se sastojao u tome da se

sa malo Dalija začine loša, ohlađena jela, imao dobru prođu. Malo Dalija u oblacima, u pejzažima, u melanholiji, u fantaziji, u razgovoru, ali „samo malo", jer je to davalo pikantnost i privlačnost svemu. I sve je postajalo komercijalnije i privlačnije u meri u kojoj je apsolutni Dali bivao sve žešći, sve strašniji i sve se više dekomercijalizovao. Govorio sam sebi: strpljenja, treba istrajati. Umesto da načinim korak nazad, činio sam pet napred; ohrabrivala me je Gala, koja je, kao i ja, bila tvrdoglavo nepopustljiva. Na dan uspeha, svi pacovi, sve prljave boemske uši, svi rumeni obrazi lakog života naći će se pod našim nogama! Dok su nas uzdržavanje i neprilike uobličavali, drugi su se raspadali od lakog života! Kokain tamo, heroin onamo, alkohola pomalo svuda, alkohola i pederastija svuda; kokain, heroin, pijanstvo, opijum i pederastija bili su sigurna sredstva efemernih uspeha. Franmasonerija poroka uzajamno se potpomagala sa sentimentalnim požrtvovanjem u borbi protiv zajedničkog straha od samoće. Svi su živeli zajedno, znojili se zajedno, mokrili zajedno, i čekali da prvi koji crkne okrene leđa i pusti da se u njih zabode prijateljski bodež.

Galina i moja snaga sastojala se u tome što smo usred ove zbrke živeli higijenski; nismo pušili, nismo se drogirali, nismo legali u krevet sa svakim, bili smo uvek sami ali udvoje, kao što sam ja nekada bio sam u svom detinjstvu i svojoj mladosti.

Vodili smo, takođe, računa da sebi obezbedimo malo slobodnog vremena i da ponekad pobegnemo. Tu slobodu nalazili smo u Kadakesu, gde smo se krili mesecima, ostavljajući za sobpm Pariz, koji je ključao kao veštičji kazan. Pre nego što bismo krenuli, bacao sam u kazan nekoliko jela koja su se kuvala u našem odsustvu: ideološke krilatice koje su bile potrebne grupi nadrealista.

Pre polaska pripremao sam listu poslednjih poseta: ujutru jedan kubista, jedan monarhista, jedan komunista; popodne ljudi iz društva izabrani među onima koji se međusobno najviše mrze; a veče za Galu i mene. Te večeri su predstavljale sve ono za čim smo težili. U restoranima, obližnji parovi su često bili zapanjeni gledajući nas kako razgovaramo nežno i toplo, kao ljubavnici u medenom mesecu. O čemu smo razgovarali? O našoj samoći udvoje, o povratku u Kadakes. Tamo ćemo imati osunčani zid koji će nas štititi od vetra, bunar koji će nam davati vodu, kamene klupe na kojima ćemo sedeti. Sagradićemo prve stepenike paranoja-kritičke metode i nastavićemo ovaj lep i tragičan posao življenja udvoje, za nas same.

Moja borba

protiv	za
jednostavnosti	kompleksnost
jednoobraznosti	raznolikost
jednakosti	hijerarhiju
kolektivnog	individualno
politike	metafiziku
muzike	arhitekturu
prirode	estetiku
progresa	ustaljenost
mehanizma	san
apstrakcije	konkretno
mladosti	zrelost
oportunizma	makijavelistički fanatizam
spanaća	puževe

filma	pozorište
Bude	markiza od Sada
Istoka	Zapad
sunca	mesec
revolucije	tradiciju
Mikelandela	Rafaela
Rembranta	Vermera
divljačkih predmeta	ultracivilizovane predmete
moderne afričke	a' la 1900.
umetnosti	renesansu
filozofije	religiju
medicine	vradžbine
planine	obalu mora
fantoma	duhove
žena	Galu
Vremena	meke časovnike
skepticizma	Veru

Ponovo pariz

Na povratku u Pariz lansirao sam novu enigmatsku krilaticu:

Hleb, hleb, samo hleb!

Ljudi su se pitali sa humorom da li sam možda na putu da postanem komunista! Ali, već ću pogađali da Dalijev hleb nije namenjen za pomoć brojnim porodicama. Moj hleb je bio zverski antihuman. On je simbolizovao osvetu jedne luksuzne mašte protiv utilitarizma praktičnog sveta. Taj će hleb biti aristokratski, estetski, paranoičan, jezuitski, fenomenalan, prefinjen i paralizujući.

Mesec dana posle povratka u Pariz potpisao sam ugovor da Džordžom Kelerom i Pjerom Kolom. Nešto kasnije u Kolovoj galeriji izložio sam svoju sliku „Žena koja spava" konj, lav-nevidljivo plod mojih razmišljanja iz Španije. Vikont od Noaja je kupio ovo platao, Žan Kokto „Skrnavljenje hostije", a Andre Breton „Viljema Tela". Moje delo je počelo da uznemirava kritičare. U stvari, samo su nadrealisti i ljudi iz visokog društva bili stvarno uzbuđeni. Sve češće sam prisustvovao mondenskim večerama gde su me primali zajedo sa Galom, sa nekom vrstom bojazni i divljenja.

Svuda sam prepoznavao svoje rečenice i svoje ideje. Stvari su bile, ili nisu bile „dobre za jelo". Poslednje Brakove slike bile su „jednostavno božanstvo", i tako dalje. Između dva mondenska ogovaranja pozajmljivali su od mene sa puno humora frazeologiju katalonskog porekla, koja mi je bila svojstvena. Ipak, smisao moje mistifikacije rovala im je po mozgu kao mali parazit.

- Ali, zaboga, Dali, zašto hleb, zašto sad samo hleb?

- Odgovor na ovo govorio sam morate tražiti od paranoja-kritičke metode, draga prijateljice.

Zatim su me molili da objasnim svoju paranoja-kritičku metodu, jer su članci koje sam objavljivao bili isuviše hermetični. Sada priznajem da u to vreme ni sam nisam dobro znao o čemu se radi. To otkriće me je „prevazilazilo", i kao kod mnogih mojih otkrića, shvatio sam njegov značaj tek kasnije. Neprestano sam slušao pitanja:

- Sta to znači? Sta to znači?

Jednoga dana sam izdubio veliku veknu hleba i stavio unutra maloga Budu, potpuno prekrivenog mrtvim buvama. Zatim sam zatvorio otvor u hlebu komadom drveta, zacementirao sve i napisao na hlebu: „Konjska marmelalda". Šta je to značilo?

Dekorater Zan Mišel Frank mi je poklonio dve stolice u najčistijem stilu iz 1900. godine. Jednu sam potpuno izmenio stavljajući umesto drvene ploče sedišta veliku tablu čokolade. Drugu nogu stolice sam produžio kvakom sa vrata i tako je stolica izgubila ravnotežu. Druga noga je uvek stajala potopljena u čašu piva. Nazvao sam ovaj neudobni predmet „Atmosferska stolica". Svi koji su gledali stolicu osećali su se mučno. Šta je to trebalo da znači?

Počeo sam tada borbu za lansiranje nadrealističkog predmeta, iracionalnog i sa simboličkom funkcijom, kao i protivtežu pričanjima snova, automatskom pisanju, i tako dalje. Nadrealistički predmet je trebalo da bude potpuno nekoristan kako sa praktičkog, tako i sa racionalnog gledišta.

Pariski stanovi, osetljivi prema nadrealizmu, brzo su se napunili nadrealističkim predmetima koji su na prvi pogled delovali zbunjujuće, ali koje je svako mogao da dodirne rukama i da se njima zabavlja.

Ovaj novi period uskoro se završio. Gala i ja smo imali dosta novca i mogli smo da se vratimo u Kadakes i da tamo ostanemo mesec i po dana. Moj prestiž se bio prilično učvrstio. Kritičari su već razlikovali nadrealizam pre i posle Dalija. O svim stvarima se sudilo i razmišljalo upoređujući sa Dalijem.

Jedna od tajni moga uticaja bila je i to što je taj uticaj uvek ostao tajanstven. S druge strane, tajna Galinog uticaja bila je dvostruko tajanstvena. Cesto su verovali da su otkrili moju tajnu. To je bila greška! Jer to nije bila moja, već Galina tajna.

Nemaština je bila još jedna od naših tajni. Gotovo nikada nismo imali novca i živeli smo tajno obuzeti brigom zbog toga. Međutim, znali smo da naša snaga leži u tome da to ne pokažemo. Sažaljenje bližnjega ubija. Snaga, govorila je Gala, ne leži u tome da se izazove sažaljenje, već postiđenost. Mogli smo da umremo od gladi, niko to nikada ne bi znao. Genio y figura hasta la sepultura, „genijanost i stav do smrti", to je bila naša deviza. Ličili smo na onoga Španca koji nema šta da jede, ali koji u podne odlazi kući i seda za prazan sto na kome nema ni hleba ni vina. Čeka da ostali završe ručak. Trg je pust i uspavan pod nemilosrdnim suncem. Sa svih prozora opaziće onoga ko prvi, posle obeda, prede preko trga. U zgodnom trenutku naš čovek ustaje, stavlja čačkalicu među zube i prelazi preko trga čačajući ih. Treba da veruju da je jeo, jer inače neće moći nikada da zagrize.

Čim ponestane novca, treba povisiti napojnice, nikada ne popustiti pred osrednjošću. Čovek može da se odrekne izvesnih stvari, ali ne treba da im se priklanja. Čovek može da ne jede, ali ne treba da jede loše. Još od Malage bio sam Galin učenik i ona mi je otkrivala principe zadovoljstva. Ona me je takođe naučila da sagledam realnost svih stvari. Naučila me je da se oblačim, da silazim niz stepenice bez padanja, da ne gubim novac, da jedem i da pri tom ne bacam pileću kost pod tavanicu, da razlikujem neprijatelje. Ona je bila Anđeo ravnoteže i proporcije koji je najavljivao moj klasicizam. Ne gubeći svoju ličnost, oslobađao sam se likova koji su me mučili. Počeo sam da bivam svestan svojih postupaka.

Jedna ptica koja je doletela iz Amerike kupila je moje meke časovnike koje sam krstio „Upornost sećanja". Ta ptica je imala velika crna krila kao krila Grekovih anđela. Iako se ta crna krila nisu mogla videti, čovek je morao da opazi belo platneno odelo i veliki panama šešir koji je ptica nosila. Ona se zvala Zilijen Levi. Bio je to čovek koji će Ameriku upoznati sa mojim delom. Žilijen Levi mi je priznao da moje delo smatra veoma neobičnim, ali nepodesnim za publiku i nemogućim za prodaju. On je okačio moju sliku u svojoj kući, iz ličnog zadovoljstva. „Upornost sećanja" nije opravdala njegove loše prognoze i bila je nekoliko puta prodavana; najzad je dospela u Muzej moderne umetnosti i tamo je, bez sumnje, jedna od slika koja najviše privlači publiku.

Posle toliko napora Gala i ja smo najzad mogli da odemo u Port Ligat.

Cim smo se vratili u Pariz, preselili smo se iz Ulice Bekerelbroj 7. u Ulicu Goge broj 7. Taj moderni stan izgledao mi je kao kazna koju su arhitekte izmislile za sirotinju. A mi smo bili siromašni! Pošto nismo mogli da imamo komode Luj XV, opredelili smo se za široke prozore otvorene prema svetlosti, za hromirane stolove, i svuda smo postavili ogledala. Gala je umela svemu da da sjaj. Ali, ova skoro monaška strogost budila je u meni želju za luksuzom. Osećao sam se kao čempres koji raste u kupatilu.

Prvi put sam tada shvatio da su me u Parizu očekivali; da je moje odsustvo značilo jednu prazninu. Ali, kako nastaviti? Moje dve konferencije u Barseloni izlečile su patološke ostatke moje užasne stidljivosti. Osećao sam se sposobnim da po svojoj volji uzvitlam strast i ludilo publike i u meni je rasla želja da stupim u kontakt sa „novim mesom", sa novom zemljom koja nije zaražena posleratnom atmosferom. Amerika! Hteo sam da odem tamo, da odnesem svoj plan, da položim i svoj hleb na taj kontinent. Žilijen Levi mi je poslao isečke iz štampe povodom jedne male izložbe koju je organizovao u Njujorku. Tu su bili izloženi moji meki 1 časovnici i nekoliko pozajmljenih slika. Malo je prodato, ali je izložba ipak doživela uspeh, jer se u člancima osećalo razumevanje, sto puta objektivnije i bolje upoznato sa stvarima od svega što su pisali evropski kritičari. U Parizu svako prosuđuje i izriče sud samo na osnovu svojih estetskih normi. U Evropi sam bio okružen samo pristalicama koje su se između sebe gložile; ovaj građanski rat još nije bio dotakao Ameriku. Ono što je kod nas već otkrivalo tragične izglede za budućnost kod njih je bilo sami divertisman. Kubizmu u Americi nikada nije pridavan naročiti značaj, jer je to kod njih bila već klasirana pojava. Udaljeni od borbe, nepristrasni, nemajući ništa da odbiju ili izgube, ništa što bi branili i zašta bi se borili, mogli su sebi dozvoliti da budu lucidni i da spontano vide ono što trenutno na njih ostavlja najsnažniji utisak, to jest mene. U Evropi se varaju kada misle da Amerika nije sposobna za poetsku intelektualnu intuiciju. To što oni ne greše, to nije zbog toga što imaju ukusa i tradiciju, već zato što su atavistički oprezni. Amerika ne bira iskustvom ili srcem, već na jedan bolji način, ona bira dubokom i elementarnom snagom svoje još uvek sasvim očuvane biologije. Ona zna šta joj nedostaje i šta nema. A sve što joj je nedostajalo na d'ihovnom planu doneću joj ja svojim paranoičnim delima.

Ideja koja je u meni počela da se oblikuje o Americi bila je potkrepljena mojim susretom sa Alfredom Barom, upravnikom Muzeja moderne umetnosti u Njujorku. Upoznao sam ga na jednoj večeri kod Vikonta od Noaja. Bio je mlad, bledunjav i veoma bolešljiv. Njegovi istražm pokreti ličili su na pokrete ptice koja kljuje zrnevlje. I zaista, on je kljuvao savremene vrednosti i veoma razumno odvajao dobro zrnevlje od lošeg. Njegovo poznavanje moderne umetnosti bilo je pravo čudo. Pošto sam bio naviknut na Konzervatore francuskih muzeja, koji nikada nisu čuli za Pikasoa, nalazio sam da je on još čudniji. Gospođa Bar mi je predskazala slavnu budućnost u Americi, ako tamo budem lično otišao. Gala i ja smo već bili odlučili da putujemo. Avaj! Kako da to učinimo bez novca.

„Hoću da idem u Ameriku, hoću da idem u Ameriku..." To se pretvorilo u opsesiju. Gala me je tešila.

Čim budemo imali malo novca otići ćemo...

Ali baš u tom trenutku sve je pošlo nagore. Pjer Kol me je obavestio da naš ugovor ističe i da mu njegova finansijska situacija ne dozvoljava da ga obnovi. Novčani problemi su postali sve ozbiljniji. Ljubitelji, na koje se moglo računati da će kupiti Dalija, već su imali isuviše mojih slika, pa čovek nije mogao ni da pomisli da im još nudi. Iste godine kada je moj prestiž dostigao svoju vrhunsku tačku, ja sam se našao u veoma lošoj novčanoj situaciji. Ne mogući da se pomirim s tim bio sam besan, uzdržano ali stalno besan. U Malagi sam bio odlučio da zaradim puno novca i još uvek u tome nisam uspeo. Videćemo! Besneo sam, besneo sam bez prestanka! Na ulici sam kidao dugmeta sa kaputa i lomio ih zubima. Udarao sam nogom kao da želim da se zabijem u asfalt pločnika.

Jedno veče, vraćajući se kući posle neuspelih poseta, u visini Bulevara Edgara Kine susreo sam slepca bez obe noge. Sedeo je u malim kolicima. Kotrljao se sa nekom čudnom koketerijom i pokretima, okrećući rukom gumene točkove. Zaustavio se u trenutku kada je trebalo da pređe široku ulicu i, izvadivši mali štap, počeo je energično da udara u zemlju tražeći pomoć. Bilo je nečega antipatičnog u bezobrazluku i sigurnosti ovog čoveka. Tražio je da ga neko prevede preko ulice. Na ulici nije bilo nikoga osim mene. Samo je, prilično daleko, na ulici stajala prostituka i gledala me. Priđoh slepcu i brutalnim udarcem noge u kolica odgurnuh ga iz sve snage. Udario je u suprotni pločnik i trebalo je da ispadne iz kolica. Ali ovaj lukavi slepac je predivdeo udarac i čvrsto se pridržao rukama. Ukočio se iz uvređenog dostojanstva i ostao nepomičan. Ja sam prešao ulicu i približio se da bih ga pogledo u lice. On je bez sumnje razumeo da sam ga baš ja odgurnuo, jer je odmah promenio stav i, umesto da se ljuti, postao je skroman i ponizan, kao što je, uostalom, njegov fizički položaj i zahtevao. Razumeo sam tada da bi mi on, uprkos svom cicijašluku, dao novac da sam mu ga tražio.

Tako sam otkrio šta treba da činim da bih prešao Atlantik. Jer ja nisam bio bez nogu, niti sam bio slep, izgubljen i jadan. Nisam udarao u zemlju štapom tražeći od nekog nepoznatog da me prevede preko tog okeana koji me je delio od Amerike. Ne, nisam bio potonuo u očajanje. Nasuprot tome, blistao sam od slave. Razumljivo je da niko ne bi pritekao u pomoć tigru čak ni kada je gladan. Trebalo je da otmem štap iz ruku tog slepca i da zamahnem oko sebe. Nisam bio paralizovan, trebalo je da delam.

Sa malo preostalog novca zadržao sam dva mesta na prvom paroborodu koji je odlazio za Njujork; bio je to „Samplen", koji je polazio za tri dana. Trebalo je pronaći ostatak novca za doplatu kabine, i za obezbeđenje boravka u Njujorku bar za dve nedelje. Čitava tri dana jurio sam po Parizu naoružan simboličnim slepčevim štapom koji se u mojim rukama pretvorio u čarobni štapić ljutnje. Udarao sam bezobzirno desno, levo. Pošto sam tri dana tresao grane sreće, ona se odlučila, i mala kiša zlata najzad mi je dozvolila da konačno predvidim putovanje.

Od silnog straha da ću propustiti brod, došao sam tri sata ranije na stanicu odakle je trebalo da krene transatlantski voz. Stalno sam gledao u časovnik i u našeg nosača, jer sam se bojao da će nas izdati. Gala me je držala za ruku da bi umirila moju nervozu. Znao sam da ću se smiriti tek kada budem na brodu. Kada sam se popeo na voz, stigli su novinari i fotografi i zamolili me da siđem. Zeleli su da me slikaju pored lokomotive. Morali su da se zadovolje time da me slikaju na prozoru vagona. Isuviše me je bilo strah da će voz krenuti dok se ja budem slikao.

Strah da ne propustim putovanje u Ameriku nije me potpuno napustio ni kada sam se našao na „Šamplenu". Tek što smo izašli na otvoreno more mene je obuzeo pravi užas od okeanskog prostranstva. Mislio sam da je brod isuviše veliki i da je njime veoma teško rukovati i izbeći katastrofu. Od svih putnika ja sam najsavesnije reagovao na sve lažne pozive na uzbunu i stavljao sam kotur za spasavanje četvrt sata pre ostalih. Što je bilo još gore, tražio sam da i Gala bude isto toliko predostrožna. Nju je to

ili ljutilo ili zasmejavalo do suza.

I Kares Krosbi je putovala na „Šamplenu". Razočarana što nije mogla da realizuje naš plan o hlebu dugačkom petnaest metara u Ermenonvilu, razgovarala je sa kapetanom i zamolila ga da naredi da nam se ispeče što je moguće duži francuski hleb. Upoznali su nas sa brodskim kuvarom i on je obećao da će nam umesiti dva i po metra dugačak hleb koji će iznutra učvrstiti drvenom palicom. Sutradan su mi doneli u kabinu, lepo uvijen u celofan, taj hleb kojim sam mislio da zainteresujem novinare ako budu došli da me intervjuišu. Svi su na brodu sa prezirom govorili o neobrazovanim i indiskretnim novinarima koji vas, ne prestajući da žvaću gumu, zasipaju pitanjima. Svi su se pretvarali kako su pronašli način da ih izbegnu, ali to je bila hipokrizija, jer su svi u stvari umirali od želje da budu intervjuisani. Ja sam, suprotno tome, stalno ponavljao:

Obožavam publicitet, i ako budem imao sreće da novinari saznaju ko sam i da mi postave pitanja, daću im svoj hleb, kao što je sveti Franja činio sa pticama.

To je bilo toliko neukusno da moji sagovornici nisu mogli da se uzdrže, pa su mi to pokazivali mršteći se i stiskajući usne. Ali sam ja tvrdoglavo pitao svakoga:

- Šta mislite, na koji način moj hleb može da proizvede maksimum efekta na novinare?

Stigli smo u Njujork i dok smo obavljali formalnosti potrebne za iskrcavanje, obavestili su me da novinari čekaju u mojoj kabini. Dogodila mi se ista ona neprijatnost koja se dogodila i Diogenu onoga dana kada se pojavio nag sa svojim buretom i zapaljenom svećom. Niko ga nije pitao o onome o čemu je on želeo da ga pitaju. Mene nijedan novinar ništa nije pitao o mom hlebu, koji sam držao čas pod rukom, čas kao neki ogroman štap. Ipak, izgledalo je da su veoma dobro obavešteni o mojoj ličnosti i o detaljima mog privatnog života.

- Da li je tačno pitao je jedan od njih da ste naslikali jedan portret vaše žene sa dva pečena kotleta na ramenima?

- Da, tačno je, ali kotleti nisu pečeni nego sirovi.

- Zašto?

- Zato što je i Gala sirova.

- A zašto baš kotleti sa vašom ženom?

- Volim kotlete i volim svoju ženu. Ne vidim zbog čega ih ne bih naslikao zajedno?

Nesumnjivo je da su ovi novinari bili daleko iznad svojih evropskih kolega. Imali su hladan i oštar ukus za nonsens i poznavali su odlično svoj zanat. Tačno su znali kako mogu da dobiju „priču". Njihovo osećanje za senzacionalno trenutno bi ih uvelo u srž svakog problema i oni su odatle izvlačili ono što će poslužiti kao hrana milionima gladnih čitalaca. U Evropi, novinar kreće na intervju sa već izredigovanim člankom. Odlazi tamo da bi potvrdio ono što on misli o tome, ili što njegove novine misle, a čitaocu ostaje da razreši da li je to istina ili nije. Evropa ima osećanje za istoriju, ali ne i osećanje za novinarstvo.

Na dan moga dolaska u Ameriku novinari su se vratili iz jutarnjeg lova sa dobrim plenom i sa dva sirova kotleta koja su pobedonosno bacili u vazduh. To isto veče svi su jeli sirove kotlete, a ja znam da u nekim udaljenim krajevima Njujorka još uvek glođu moje kosti.

Izišao sam na most „Samplena" i ugledao Njujork, zelenosiv i prljavobeo, nalik na ogroman rokfor. Kako

volim rokfor, uzviknuo sam:

Njujork me pozdravlja!

I ja sam ga sa svoje strane pozdravio u njegovoj zaista kosmičkoj veličini. Njujorku, ti si kao neki Egipat! Ali kao Egipat okrenut naopačke, jer faraoni su podigli piramide robovanja Smrti, a ti dižeš piramide demokratije da bi pobedio Smrt!

Probudio sam se sutradan, oko šest časova ujutru, na sedmom spratu hotela „Sen Moric", posle dugog sna o erotizmu i lavovima.

Svi događaji toga dana sistematski su opovrgavali kliše „moderne mehanizovane varoši", koji su nam evropski avangardni estetičari nametnuli kao primer antiumetničke nevinosti. Ne, Njujork nije bio moderna varoš, ili bar, nije to više bio. Njujork se užasavao modernizma.

Počeo sam sa nizom koktel partija, to popodne, u jednoj kući u Park Aveniji, čiji se antimodernizam manifestovao još od fasade. Zgrada je bila nova. Jedna ekipa radnika patinirala je crnim dimom bele zidove da bi dobili boju karakterističnu za pariske građevine. Baš u to vreme, evropski arhitekti, razni Korbizjei, lupali su glavom da bi otkrili nove blistave materijale koji ne crne i da bi na taj način podražavali takozvani sjaj Njujorka. Čim sam ušao u lift, opazio sam jednu čudnu stvar. Umesto da bude osvetljen električnom strujom, u liftu se nalazila samo velika sveća. U dnu kabine bila je okačena prilično velika dobra reprodukcija E1 Greka, oivičena okvirom od crvenog španskog somota. Učinilo mi se da je somot autentičan, verovatno iz XVI veka. I to nije bilo sve. Stan nije prevario moja očekivanja: tamo se mogla naći gotika, španska renesansa, jedan Dali i dvoje orgulja.

Čitavo popodne išao sam iz jednog stana u drugi, iz jedne hotelske sobe u drugu, s jedne koktel partije na drugu.

Pre nego što sam, te druge noći boravka u Njujorku, zaspao, video sam ponovo u mašti detalje ovog prvog susreta sa Amerikom. Ne, hiljadu puta ne, poezija Njujorka ne sastoji se u onome što su hteli da nam nametnu, a naročito, ne sastoji se u opštoj i pravolinijskoj arhitekturi Rokfelerovog centra. Ne, poezija Njujorka je bila stara i žestoka kao poezija sveta, kao večna poezija.

Moja izložba kod Žilijena Levija imala je veliki uspeh. Većina slika je bila otkupljena, a štampa, iako agresivna, morala je da prizna moj imaginativni slikarski talenat. Trebalo je da se vratim u Evropu na „Normandiji".

Moje drugo putovanje u Ameriku bilo je ono što se može nazvati oficijelnim početkom slave. Sve moje slike su rasprodate još na dan otvaranje izložbe. Times Magazine je štampao na naslovnoj strani moju fotografiju koju je snimio Men Rej. Podnsalov je glasio „Nadrealista Salvador Dali: jedan čempres, jedan arhiepiskop i jedan perjani oblak izleteli su kroz prozor." Postao sam izvanredno popularan. Zaustavljali su me na ulici i tražili autogram. Stizala su mi pisma iz najudaljenijih krajeva Amerike. Na mene se spustila kiša ekstravagantnih ponuda.

Ovaj slučajni uspeh, kao i manje slučajan uspeh moje izložbe u Londonu, svi ti znaci da je sve pošlo nabolje, trebalo je da me oduševe. Umesto toga, postao sam žrtva neke neizrecive depresije. Želeo sam, i to što brže, da se vratim u Španiju. Neizmeran umor je pritiskao moju histeriju, koja je inače uvek bila ,,na gotovs". Bilo mi je dosta skafandara, rakova telefona, mekih klavira, arhiepiskopa i čempresa koje bacaju kroz prozor, dosta publiciteta i dosta koktel partija.

Hteo sam odmah da vidim Port Ligat, gde ću najzad moći da učinim značajne stvari.

Stigli smo u Port Ligat krajem jednog decembarskog popodneva. Nikada nisam tako dobro shvatio beskrajnu lepotu tog pejzaža. Obećao sam sebi da uživam u svakom trenutku ovog boravka, ali neki tupi nemir me je udarao po grudima. Prve noći nisam mogao da spavam. Sutradan sam ležao pored mora. Sjajni život koji sam provodio poslednjih meseci u Londonu, Njujorku, Parizu, činio mi se dalek i nestvaran. Nisam uspevao da odredim razloge ni prirodu onoga što me je pritiskalo. Šta je? Imaš sve ono što već šest godina želiš. Nalaziš se u tvom Port Ligatu, predelu koji voliš najviše na svetu. Više te ne muče zaglupljujuće novčane brige. Možeš početi da trošiš vreme na svoja veća dela, ona koja iz najvećih svojih dubina želiš da započneš. Zdravlje ti je odlično. Možeš da biraš među projektima za filrn i pozorište koje ti nude... Gala bi bila srećna da već ne počinje da se brine zbog brige koja bora tvoje čelo...

Gala me je savetovala nekoliko puta da smirim nerve hladnim kupanjem. Svukao sam se i zaronio u ledenu i bistru vodu zimom uspavane plaže. Stojeći nag na suncu koje je peklo kao usred leta, osetio sam kako mi se nemir uspinje kroz meso... Gala me je pozvala na doručak i ja sam uzdrhtao. Vraćajući se kući objasnio sam sve Gali.

Ništa mi nije. Znam da je moja slava tu, zrela kao smokva sa Olimpa. Dovoljno mi je da stegnem zube i da žvaćem da bih joj osetio ukus. Nemam nikakav drugi razlog za brigu. A ipak, taj nemir raste a ja ne znam ni kud ide ni odakle dolazi. Ali on je tako snažan da me plaši. Evo šta mi je: ne postoji ništa čega bih se bojao, ali se bojim straha, a taj strah od straha izaziva u meni strah!

Moj strah od straha bivao je sve određeniji. Bojao sam se da ću poludeti i umreti. Više nisam spavao. Bio sam obuzet nemirom. Preko dana, kukavički sam trčao da se sklonim među ribarima koji su čekali prestanak tramontane. Priče o njihovim nesrećama pomalo su me oslobađale mojih opsesija. Ispitivao sam ih o njihovom strahu od smrti. Oni ga nisu poznavali.

- Mi govorili su oni mi smo već više od pola mrtvi.

Jedan je sekao žulj sa tabana, drugi je češao koru svojih zagnojenih ruku. Gala mi je donosila američke novine i ja sam čitao kako elegantne žene upotrebljavaju ruž Dali, i kako se maharana od Kapurtala pojavila na jednoj baštenskoj svečanosti sa dijamantima u obliku kapi vode koja je kapala iz prirodne ruže.

Donosio sam flaše šampanja i mi smo ih pili na plaži jedući morske ježeve. Vetar će potrajati bar još tri dana.

- Gala, dođi, donesi mi jastuk i čvrsto mi stegni ruku. Verujem da ću zaspati. Manje sam uznemiren. Lepo je sada ovde.

Zaspao bih najzad, usred tihih razgovora i snažnog mirisa ovih ribara sa homerovskim dušama. Kada sam se probudio, više ih nije bilo. Izgledalo je kao da vetar prestaje. Gala se naginjala nad moj san, zabrinuta zbog mog vaskrsenja. Kao lutka leptira bio sam se obavio svilenim prostirkama svoje mašte. Trebalo ih je iscepati da bi se pojavio paranoični leptir mog duha, izmenjen, živ i stvaran.

Ustani i hodaj naređivala je Gala. Još ni u čemu nisi uspeo. Moraš da pričekaš smrt!

Moja slava nadrealiste neće vredeti ništa dok nadrealizam ne uključim u tradiciju. Trebalo je da se moja mašta vrati klasicizmu. Ostalomi je da dovršim jednJo delo i za taj posao mi neće biti dovoljan ostatak života. Gala me je uverila u to. Umesto da stagniram u svom anegdotskom uspehu, trebalo je da se borim za važne stvari. Prva od njih biće da klasiciziram svoj život, da mu dam oblik, kosmogoniju, sintezu, večnu arhitekturu.

Contents

Table of Contents